

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE
EĞİTİMİ UYGULAMALARI: BİR DURUM ÇALIŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

ŞERİFE SEZER

AMASYA
Haziran – 2023

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE
EĞİTİMİ UYGULAMALARI: BİR DURUM ÇALIŞMASI

Hazırlayan
Şerife SEZER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM

AMASYA – 2023

6 Şubat depreminde hayatını kaybeden çocuklara ithafen...

TEZ ONAY SAYFASI

Şerife SEZER tarafından hazırlanan “BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE EĞİTİMİ UYGULAMALARI: BİR DURUM ÇALIŞMASI” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 31/05/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM

.....

Üye : Prof. Dr. Şafak ULUÇINAR SAĞIR

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Pelin İSKENDER KILIÇ

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

31/05/2023

Şerife SEZER

İmza

ÖZET

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE UYGULAMALARI: BİR DURUM ÇALIŞMASI

Şerife SEZER

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Mayıs/2023

Danışman: Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM

Felsefe asırlar önce ortaya çıkmış, günümüzdeki bilim alanlarının çıkış noktası olan; dil, yönetim, eğitim gibi insan hayatını ilgilendiren bütün alanlara yerleşmiş ve sürekli olarak bu alanlarla ve bilimle etkileşimi devam eden derin bir kavramdır. Felsefe eylem olarak ise felsefe yapma, felsefi düşünme, felsefece bakma olarak ifade edilebilir ve içinde birden fazla düşünme becerisi ve zihinsel süreç vardır. İnsan düşünen bir varlık olarak bütün canlılardan ayrılır. İnsanlık bugünkü gelişmişlik seviyesine düşünme becerilerini kullanarak ve kendi fikirleri üzerine düşünerek gelmiştir. Günümüz dünyasına uyum sağlayabilmek ve daha iyi seviyelere taşıyabilmek için düşünme becerileri büyük önem taşımaktadır. Bu becerilerin davranışa dönüştürülebilmesi için çocukluk döneminden itibaren geliştirilmesi gerekir. Çocuklar için felsefe programı düşünme becerilerini geliştirecek etkinlikler olarak tanımlanabilir. Çocuklar için felsefe kısaca “P4C” dört temel düşünme becerisini içine alır. Bunlar; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, iş birlikçi düşünme ve özenli düşünmedir. Çocuklar için felsefe özgür bir soruşturma ortamında bir uyararla çocukların dikkati çekilerek felsefi bir soruna giden düşünme sürecidir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın amacı felsefe ve eğitim ilişkisini ve bu bağlamda çocuklar için felsefenin birleştirilmiş sınıf ortamında nasıl uygulanacağını Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi ile bütünleştirerek ortaya koymaktır. Araştırmanın boyunca “Birleştirilmiş sınıflarda 3. Sınıf Hayat Bilgisi ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde çocuklar için felsefenin bir yöntem olarak uygulanması nasıl gerçekleşir? Çocuklar için felsefe programı öğrencilere düşünme becerileri boyutunda ne tür katkılar sağlar?” sorularına cevap aranmıştır. Çalışma, Sivas ili Yıldızeli ilçesi birleştirilmiş 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören 5 öğrenci ile yürütülmüştür. 3. Sınıf Hayat Bilgisi ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde ortak olan kök değerler üzerine 10 haftalık bir program oluşturulmuştur. Kök değerlerin sorgulandığı çocuklar için felsefe uygulamalarında öğrencilerin felsefi düşünme becerileri anlamında ilerlemeler gözlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, birleştirilmiş sınıfta çocuklar için felsefe uygulamaları ile öğrencilerin düşünme becerileri boyutunda katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birleştirilmiş sınıf, çocuklar için felsefe, düşünme becerileri

ABSTRACT**PRACTICES OF PHILOSOPHY FOR CHILDREN IN MULTIGRADE CLASSES: A
CASE STUDY****Şerife SEZER**

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Elementary Education, M.A. May/2023

Supervisor: Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM

Philosophy emerged centuries ago, which is the starting point of today's scientific fields; It is a deep concept that has settled in all areas that concern human life such as language, management, education and continues to interact with these areas and science. Philosophy, on the other hand, can be expressed as philosophizing, thinking philosophically, looking philosophically, and there are more than one thinking skills and mental processes in it. While human beings are separated from all living things as a thinking being, their thinking skills should be developed from childhood. Humanity has reached its present level of development by using its thinking skills and by reflecting on its own ideas. Thinking skills are of great importance in order to adapt to today's world and move it to better levels. Humanity has reached its present level of development by using its thinking skills and by reflecting on its own ideas. Thinking skills are of great importance in order to adapt to today's world and move it to better levels. In order for these skills to be transformed into behavior, they must be developed from childhood. Philosophy program for children can be defined as activities that will develop thinking skills from childhood. Philosophy for Children “P4C” for short covers four basic thinking skills. These; creative thinking, critical thinking, collaborative thinking and attentive thinking. Philosophy for children is a thinking process that leads to a philosophical problem by attracting the attention of children with a stimulus in a free inquiry environment. The study was designed as a case study from qualitative research methods. The aim of the study is to reveal the relationship between philosophy and education and in this context, how to apply philosophy to children in a combined classroom environment by integrating it with the Life Studies and Social Studies course. Throughout the research, “How is the application of philosophy as a method for children in 3rd Grade Life Studies and 4th Grade Social Studies courses in multigrade classes? How does the philosophy for children program contribute to students in terms of thinking skills?” The answer to the question has been sought. The study continued with 5 students in 3rd and 4th grade combined in Yıldızeli district of Sivas province. A 10-

week program has been created on the root values common to the 3rd Grade Life Studies and 4th Grade Social Studies courses. It has been observed that students progress in terms of philosophical thinking skills in philosophy practices for children whose core values are questioned. According to the research findings, it was concluded that philosophy practices for children in the multigrade classroom contributed to the students' thinking skills.

Keywords: multigrade classes, philosophy for children, thinking skills

ÖNSÖZ

Çocuklar için felsefe ile tanışmam 4 yıl önce bir kongredeydi ve sadece bir paragraflık not alabilmişken şimdi tezimin ön sözünü yazıyorum. Bana o gün bu pencereyi açan sevgili Dr. Özge ÖZDEMİR' in konuşmasıydı. İyi ki kendisini dinleme fırsatı bulmuşum, kendisine çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışmada bana inanıp cesaretlendiren her zaman destek olan ve pes etmeden bugüne gelmemi sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM' a yürekten teşekkür ediyorum.

Tez çalışmamın hazırlık sürecinde beni hiç tanımadığı halde iletilerime cevap verme nezaketini gösterip dönütleriyle çalışmama destek olan Dr. Nihan AKKOCAOĞLU ÇAYIR' a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca her an yanımda olan tezime fikirleri ile katkı sağlayan sevgili eşim Selfet SEZER' e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmanın belki de en büyük mimarı olan çocuklar, soru sormayı, sorgulamayı bırakmadığınız, bilimin ve bilginin değerini hayat felsefeniz haline getirdiğiniz bir yaşam dileğiyle sizlere teşekkür ediyorum. Bu çalışmayı Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılında sizinle tamamlamış olmaktan gurur duyuyorum.

Şerife SEZER

31.05.2023

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
I. BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	6
1.2. Araştırmanın Önemi	6
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.4. Araştırmanın Varsayımları	7
II. BÖLÜM	8
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Uygulamaları	8
2.1.1. Felsefe Nedir?	8
2.1.2. Felsefe ve Eğitim İlişkisi	9
2.1.3. Felsefi Düşünme Becerileri	13
2.1.3.1. Yaratıcı Düşünme	14
2.1.3.2. Eleştirel Düşünme	14
2.1.3.3. Özenli Düşünme	15
2.1.3.4. İş Birlikçi Düşünme	16
2.1.4. İlkokulda Felsefe Öğretimi	16
2.1.5. Çocuklar İçin Felsefe (P4C)	17
2.1.5.1. Çocuklar İçin Felsefe Nedir?	17
2.1.5.2. Çocuklar İçin Felsefe Tarihçesi	19
2.1.5.3. Çocuklar İçin Felsefe Kavramları	21
2.1.6. Birleştirilmiş Sınıflı Öğretim	24
2.1.7. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi	25
2.1.7.1. Hayat Bilgisi	25
2.1.7.2. Sosyal Bilgiler	28

2.2. İlgili Araştırmalar	30
2.2.1. Çocuklar İçin Felsefe Alanında Yurt Dışında Yapılan Bazı Çalışmalar.....	30
2.2.2. Çocuklar İçin Felsefe Alanında Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar.....	31
III. BÖLÜM	33
3. YÖNTEM	33
3.1. Araştırmanın Modeli.....	33
3.2. Çalışma Grubu.....	34
3.3. Veri Toplama Araçları.....	35
3.3.1. Görüşme Formu	35
3.3.2. Gözlem Formu	36
3.3.3. Geçerlik ve Güvenilirlik.....	36
3.4. Veri Toplama Süreci.....	37
3.5. Verilerin Analizi	38
IV. BÖLÜM.....	39
4. BULGULAR.....	39
4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	40
4.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular	42
4.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular.....	48
4.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular	50
V. BÖLÜM	53
5. TARTIŞMA.....	53
5.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Tartışma.....	53
5.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Tartışma	53
5.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Tartışma	54
5.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Tartışma.....	55
VI. BÖLÜM.....	57
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
6.1. Sonuç	57
6.1.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	58
6.1.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	58
KAYNAKÇA.....	59
EKLER.....	63
Ek 1. Etik Kurul İzni	64
Ek 2. Milli Eğitim Müdürlüğü İzni.....	65
Ek 3. Felsefi Sorular İçeren Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	66
Ek 4. Araştırmacının “Çocuklar için Felsefe Kolaylaştırıcılığı” Sertifikası.....	68

Ek 5. Okul Öncesi Ve İlkokul Felsefe Dersi Gözlem Formu	69
---	----

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Kazanımları İle Kök Değerlerin İlişkilendirilmesi	27
Tablo 2.Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları İle Kök Değerlerin İlişkilendirilmesi ..	29
Tablo 3.Çalışma Grubu Kişisel Bilgileri	34
Tablo 4.Ele Alınan Çocuk Kitapları ve Değer-Kavram Tablosu.....	37
Tablo 5.Temalar Ve Alt Düşünme Becerileri	39
Tablo 6.Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Gelişim Süreci	40
Tablo 7.Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Süreç Tablosu	42
Tablo 8.Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Gelişim Süreci	43
Tablo 9.Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Süreç Tablosu.....	47
Tablo 10.Öğrencilerin Özenli Düşünme Gelişim Süreci	48
Tablo 11.Öğrencilerin Özenli Düşünme Süreç Tablosu	50
Tablo 12.Değerlerin Ele Alındığı Haftalarda Tekrarlanma Sıklıkları	51

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
P4C	Philosophy for children
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Felsefenin başlangıcı bundan 25 yüzyıl önce, Yunan Uygarlığı dönemine dayanır. Kelime “bilgelik sevgisi” anlamına gelir. Felsefe zihinsel bir faaliyet, bir düşünme işidir. Bu durumda sorgulama, akıl yürütme, eleştirel düşünme gibi becerileri gerektirir. Tüm bilgilere tüm varlıklara üst bilgi olarak bakar ve onların irdelenmesini sağlar (Kale, 2014). Filozof kelimesi de felsefe ile aynı kökten gelip bilgelik yolunu arayanlar için kullanılan bir terimdir. Filozof gerçek bilgiyi bulmaya uğraşan, bilgiyi ve ilkeleri sürekli sorgulayıp değiştirmeye çalışan kişidir. Filozof insan yaşamını ilgilendiren her şeyi felsefi bir problem haline getirebilir. Bir filozofta çocuklardaki merak ve hayret yeteneği ömrünün sonuna kadar devam eder (Kale, 2014).

Felsefe bütün bilimlerin çıkış noktasıdır ve buna göre eğitim bilimleri de felsefeden doğmuştur. İnsana dair sorular ve sorunlar felsefenin ve eğitimin ortak çalışma alanıdır. Eğitim felsefeleri ile eğitimcinin eğitim hakkında çizdiği temeller şekillenir. Temele alınan felsefe eğitim ortamından öğrenme sürecine kadar eğitimin bütün bölümlerini etkiler. “Öğrenme nedir? Hangi bilgiler öğretilmelidir? Öğreticinin sınıf ortamında rolü ne olmalıdır?” gibi soruların tamamına eğitim felsefesi yön verir. Bir ülkenin eğitim hedeflerinin ortaya konmasında eğitim stratejilerinin ve programlarının inşa edilmesinde felsefeden çeşitli şekillerde yararlanılır (Akgün, 2018). Eğitim biliminin felsefe üzerindeki etkisi de felsefenin başka bir boyutudur. Eğitim yoluyla bireylere felsefi bir yön kazandırılır. Bireysel ve toplumsal olarak mantık, sorgulama, bilimsel düşünme becerileri öğretilerek gelişme ve yenilenme sağlanabilir. Bu şekilde felsefenin gelişmesi, felsefede yeni alanların oluşması, bilimde ilerleme sağlanması eğitimin kazanımları olacaktır ve eğitim daha verimli hale gelecektir (Sönmez, 2020). Felsefe ve eğitim biliminin ortak olduğu kavram, bilgidir. Eğitim bilimleri bilginin öğrenilmesi ve öğretilmesi, bilgi arayışı, bilginin oluşumu gibi boyutları ele alır. Felsefe ise yine gerçek bilgi, bilgi arayışı, bilgi kazanılması konuları ile ilgilenir (Selvi, 2020).

Eğitimin amacına ulaşması, felsefenin etkileriyle olacak, bu yolla felsefi düşünme becerileri de yaşam tarzı haline getirilebilecektir. Günümüzde sıklıkla bahsedilen eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, özenli düşünme gibi düşünme becerilerinin kazandırılmasında felsefe çok büyük öneme sahiptir. Bu becerilerin bireylere kazandırılması eğitimin amaçları iken felsefenin sistemleştirdiği kazanımlardır ve felsefe eğitimi ile mümkün olabilir. Felsefe insana sorgulama, farklı düşünme, aklını ve bilgisini kullanarak doğruya ulaşma imkânı sunar.

Bu düşünce yetilerini kullanan birey her türlü görüş ve düşünceyi hemen kabul etmez ve kendi süzgecinden geçirir. Günümüzde teknolojik gelişmeler ile birlikte herkes kendi doğrularını, bilgisini, yorumunu paylaşmakta ve bilgi kirliliği hızla artmaktadır. Bu durumda insanlar, düşünmek ve irdelemek yerine, yaygın olarak kabul gören anlayış ya da davranışı olduğu gibi yaşantısına almaktadır. Bireyler bu durumda felsefi düşünme becerileri ile donatılmamış olursa başka insanların etkisi altına girer, duruşunu ve düşünen varlık olma özelliğini kaybeder. Düşünmeyen ve sorgulamayan bireyin hayata bakışı sınırlanır. Diğer taraftan düşünsel faaliyetler içinde olan bireyler hayata bakış açısını genişletme imkânına sahip olarak kendini gerçekleştirme noktasında adımlar atacak ve gelişmiş bir toplumun temelini oluşturacaktır (Selvi, 2020). Sorgulama, çözümleme, değerlendirme, eleştirme gibi becerileri kazandırmak için felsefe ders içeriğini aktarmak yerine bireylerin bunları bir yaşam tarzı haline getirmesi gerekmektedir. Bu sayede felsefe konularını sağlamak yerine bireylere felsefi bir derinlik kazandırılır (Günay, 2013). Felsefe eğitimi ya da düşünme eğitiminin gerekliliği noktasında Çotuksöken (2013) çocukluktan itibaren bireylerin eleştirel, yaratıcı bir şekilde düşünemediklerini ve devamında düşüncelerini, edimlerini, algılarını, duygularını doğru bir biçimde ifade etmek için gerekli dil kullanımı konusunda yetersiz kaldıklarını belirtmiştir. Bu durumun, çocukların erken yaşlardan itibaren felsefe-mantık bilgisiyle buluşması, felsefi eğitim ya da çocuklar için felsefe yoluyla felsefi düşünme yetisi kazandırarak aşılabileceğini belirtmiştir. Felsefi düşünme, düşünce üzerine düşünmedir. Felsefi düşünme sıradan bir düşünme eyleminden daha kapsamlı bir süreci ifade eder ve insan hayatına bir anlam ve bütünlük katar. Felsefi düşünmenin sorgulama, akıl yürütme, tutarlı olma ve gerekçeler sunma gibi özellikleri vardır. Felsefi düşünme becerileri farklı tanımlamaları olsa da genel olarak yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, özenli düşünme, umut verici düşünme şeklinde düşünülebilir. Bu düşünme becerileri birlikte gelişir ve birbirine bağlıdır (Akkocaoğlu Çayır, 2021; Dombaycı ve Doğru, 2020).

Yaratıcı düşünme, yaratıcılık becerilerini içinde barındıran özgün başarılı ve üretken olmayı gerektiren, bağımsız ve şaşırtıcı, kendi düşünmesini aşmaya çalışan bir zihinsel süreçtir. Yaratıcı düşünmenin ön koşulu olan eleştirel düşünme ise yapılandırılmış bir düşünmedir. Ölçütlere göre düşünmeyi, ölçütlerle mantıksal bağı olan bir yargıya varmayı içerir. Özenli düşünme, değer bilen, normatif, duyguların da dahil edildiği, empatik düşünmeyi ifade eder. (Lipman, 2003). Düşünmenin tüm bu boyutlarının iş birliği içinde bir toplulukla geliştirilmesi beklenir. Topluluk diyalog aracılığıyla düşüncelerini paylaşır, saygı ve dayanışma ile düşünce hep birlikte gelişir.

Günümüzde felsefi düşünme becerileri içerisinde yer alan ve bireylere kazandırılmaya çalışılan yaratıcılık, eleştirel düşünme, sorgulama, özenli düşünme gibi beceriler eğitim programında yer almaktadır. Araştırmalara göre, felsefe ve düşünme eğitimi erken yaşlardan itibaren başlanabilir. Çocuklar kendi sosyal ortamlarında bu becerileri kazanabilir. Çocukluktan itibaren felsefe eğitimi için farklı yaklaşımlar vardır. Bu yaklaşımlardan bazıları şunlardır; Matthew Lipman'ın P4C Programları, Nelson'ın Sokratik Metodu, Gareth Mathews Metodu, Thomas E. Jackson Metodu, FST (Felsefi Sorgulama Topluluğu) Metodu, Rehberli Sokratik Tartışma Programları, Oscar Brenifier'in Sokratik Metodu, Jacques Levine Metodu, SAPERE (Society for Advancing Philosophical Enquiry and Reflection in Education) (Erdoğan, 2018; Daşdelen, 2021). Dikmelik (2022)'e göre, bu konuda farklı yaklaşımların olması fikir ayrılıklarının olması ile ilgilidir, ancak bu durum bir olumsuzluk olarak görülmez aksine olumlu bir katkı olarak değerlendirilir.

Çocuklar için felsefe eleştirel düşünme, sorgulama, karar verme, sistematik ve özenli düşünme gibi becerilerin gelişmesi için bir araç olarak görülebilir. Çocuklar için felsefe yaklaşımı bir disiplinin bilgisini aktarmak ya da bir konuyu öğretme amacı taşımaz. Amacı bir disipline ait kavramların sorgulanması ve üzerine düşünülmesidir. Dersin kavramları hakkında derin düşünmeyi ve farkındalık oluşturmaya sağlar. Örneğin, Hayat Bilgisi dersinde sevgi ve saygı kavramları Sosyal Bilgiler dersinde adalet kavramı sorgulanıp çocukların kendi içinde bu kavramlarda derinleşmesi sağlanır (Akkocaoğlu Çayır, 2021).

Çocuklar için felsefenin İngilizce karşılığı Philosophy for Children/Communtiy şeklindedir ve Türkçe'ye çocuklar/topluluklar için felsefe olarak çevrilmiştir. İngilizce baş harflerinin kısaltması olarak P4C kullanılır. P4C kısaltmasında yer alan 4C ise farklı bir anlama daha karşılık gelmektedir. Bunlar dört farklı düşünme becerisidir: yaratıcı düşünme (creative thinking), eleştirel düşünme (critical thinking), işbirlikçi düşünme (collaborative thinking), özenli düşünme (caring thinking)'dir.

Çocuklar için felsefe yaklaşımının temelleri 1960'larda Amerika'da Mattew Lipman tarafından atılmıştır Çocuklar için felsefe alanındaki ilk enstitü 1974 yılında Montclair Üniversitesi'nde kurulmuştur. Kurulan enstitüde çocuklar için felsefe yaklaşımı programını, eğitmen eğitimlerini, materyallerini vs. ortaya koymuşlardır (Kaya, 2020). Lipman'a (2011) göre enstitünün amacı, öğretmenleri "çocuklar için felsefe" anlayışıyla yetiştirmek ve çocuklar için felsefeyi dünya üzerinde yaygınlaştırmaktır.

Çocuklar için felsefe ülkemizde Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı İonna Kuçuradi ve Nuran Direk isimleriyle gündeme gelmeye başlamıştır. 1993 yılında Türkiye Felsefe Kurumu çocuklar için felsefe biriminin kurulması bu alanda atılmış önemli bir adımdır (Kaya, 2020).

İlköğretim boyutunda 2004 yılında gerçekleşen Felsefe Eğitimi Sempozyumunda, Türkiye Felsefe Kurumu'nun önerdiği “Çocuklar İçin Felsefe” dersi gereksinimi ortaya konulmuş, 2006 yılında bu gereksinimin “Düşünme Eğitimi” dersi ile karşılanması karara bağlanmıştır. Düşünme Eğitimi dersi 6,7,8. sınıfların programında yer alan seçmeli bir derstir. Yükseköğretim boyutunda ise Çocuklar İçin Felsefe dersine programında yer veren ilk üniversite Maltepe Üniversitesi olmuştur. Sonrasında farklı üniversitelerde bu konuda araştırmalar yapılmış, uygulamalara yer verilmiştir (Çotuksöken, 2013). Son yıllarda Türkiye’de ve Dünyada bu alanda yapılan çalışmalar giderek artmaktadır.

Çocuklar için felsefe yaklaşımının felsefi temelleri Sokrates’in diyalog yöntemine kadar dayanır. Sokrates Atina’da insanlar arasında dolaşırken onlara farklı sorular yönelterek ilgilerini çeker ve insanlara bir soruşturma yolu açar. Etrafındakilerin sorunu tartışmaya başlamasıyla birlikte onlara kendi içlerinde sorunların cevaplarını buldurtur, yani gerçeğin bilgisini kendi içlerinde aramalarını sağlar. Bu noktada çocuklar için felsefe Sokrates’in bu yöntemine dayandırılır. Çocuklar için felsefe yaklaşımının diğer felsefi dayanağı John Dewey’in görüşleridir. Çocuklar için felsefe yaklaşımının kurucusu Matthew Lipman, John Dewey’in düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik görüşlerinden etkilendiğini ifade etmiştir (Akkocaoğlu Çayır, 2021).

Çocuklar için felsefe yaklaşımının temel kavramları ise şunlardır:

Uyaran; felsefi soruşturmayı başlatacak olan merak uyandıran bir hikâye, film karesi, bir fotoğraf ya da bir diyalog olabilir (Worley, 2020).

Soruşturan topluluk; bedenlen ve zihnen orada bulunan soruşturmaya katılan kişilerdir. Kolaylaştırıcının ve katılımcıların sorduğu sorular üzerine düşünür.

Diyalog veya soruşturma; P4C yaklaşımının temeli sorular sorularak karşı tarafın düşündürülmesi ve kendi içinde bilgiyi yapılandırmasına dayanır.

Kolaylaştırıcı; felsefi soruşturmada rehber olan kişidir. Bilgi aktarma sorumluluğunda değil topluluğun zihinsel aktivitesini başlatan rolündedir.

Çember; topluluğun oturma düzeni U şekli ya da çember şeklindedir.

Bireylere felsefi bir yön kazandırmak ve çocuklar için felsefeyi bir yöntem olarak kullanabilmek okul öncesi eğitimden itibaren mümkündür. İlkokul döneminde ise felsefe eğitimi ve düşünme eğitimi Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri temel olarak görülür. Felsefi kazanımlar Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler, ortaokulda Sosyal Bilgiler ve Düşünme Eğitimi programları içinde vardır. Hayat Bilgisi dersi 1,2,3. sınıf seviyesinde eğitimin amaçlarına uygun olarak öğrencilere sunulan ilk derstir. Dersin konuları okul, aile, doğa gibi kavramlar etrafında toplanmıştır. Ancak birçok disiplini birlikte ele alan bütüncül bir derstir.

Hayat Bilgisi dersi öğrencilerin toplumla ve yaşadığı dünya ile uyum içinde yaşaması için gerekli temel beceri ve tutumları kazandırmaya yönelik bir derstir. Hayat Bilgisi dersi 4. sınıftan itibaren okutulan Sosyal Bilgiler dersinin temelini oluşturur (Şimşek, 2014). Hayat Bilgisi dersi bütüncül bir anlayışla oluşturulmuştur ve diğer derslerden bağımsız olarak ele alınamaz. Birden fazla disiplini elinde tutar, diğer derslerin hepsiyle ilişkilidir. Bu noktada felsefenin diğer bilimlerin çıkış noktası olması ve karşılıklı olarak bilimlerle etkileşim içinde olması Hayat Bilgisi dersi ile benzetilir. Şimşek (2014)'e göre çocuk doğası gereği hayata, olaylara bütüncül olarak bakar. Ne zaman ki 1. sınıfa başlar ve formal eğitim hayatı başlar böylece bütün olan her şey derslere, disiplinlere, konulara bölünür. Çocuğun bu bütüncül doğal öğrenme durumu, Hayat Bilgisi dersinin mihver ders olma özelliğinin nedenlerinden biridir.

MEB'e (2018) göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçlarının altında değerler, temel yaşam becerileri ve kavramlar; bunların da altında ünite ve kazanımlar olarak yapılandırılmıştır. Bu çalışmada, 3. sınıf Hayat Bilgisi Programı içinde değerler ve değerlere yönelik kazanımlar olarak sınırlanmıştır. Değer, geçmişten günümüze gelen ve geleceğimizi şekillendirecek olan toplumsal, insani, milli, manevi niteliklerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018; Türk Dil Kurumu, 2005). Hayat Bilgisi Programı'nda yer alan kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Hayat Bilgisi dersinde yer alan değerler kök değerlerden ibarettir. Değerler bütün programlarla bütünleşik bir şekilde yer bulur ve örtük bir şekilde ele alınır ya da kazanımlarla eşleştirilerek öğretim sürecine dâhil edilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Sosyal Bilgiler dersi yine Hayat Bilgisi dersi gibi toplu öğretimi esas almış farklı disiplinleri içine alan bir derstir. 4,5,6,7. sınıflarda okutulan dersin amacı Milli Eğitim Bakanlığı'na (2018) göre, vatanını milletini seven, milli bilince sahip vatandaşlar ve evrensel değerlere sahip erdemli insan yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler dersi içinde aile, toplum, ülke, bilim, teknoloji, ekonomi, vatandaşlık, küresellik gibi hayatla ilgili birçok kavram yer alır. Bu kavramlar Sosyal Bilimler dediğimiz felsefe, hukuk, sosyoloji, psikoloji, ekonomi gibi disiplinlere ait kavramlardır. Bu çalışma 4. sınıf Sosyal Bilgiler Programı içerisinde yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik kök değerleri ve onlarla ilişkili kazanımlar olarak sınırlandırılmıştır.

Çalışma, çocuklar için felsefe yaklaşımının ve çocukluktan itibaren düşünme becerilerini geliştirmenin gerekliliği noktasında kuramsal bilgi sunmaktadır. Yapılan araştırmalar bireylere düşünme becerilerini kazandırmanın günümüz şartlarında öneminin giderek arttığını ortaya koymaktadır. Ülkelerin ulaşmak istediği uygarlık seviyesine varmak için düşünme eğitimi bir gerekliliktir. Düşünme eğitimi bireylerin sonraki eğitimlerine de katkı

sağlar, çünkü bireyler bilgiye ulaşmayı, kendi öğrenmesini yapılandırmayı öğrenmiştir. Çalışma bu anlamda katkı sağlayacak niteliktedir. Çalışma ile çocuklar için felsefe programı uygulamasının, öğrencilerin düşünme becerilerine katkısı olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma gerek uygulama süreci ve gerek elde edilen bulgular boyutlarıyla, yeni yaklaşımların uygulanabilirliği noktasında, farklı gruplarda uygulanmak üzere, öğretmenlere yol gösterici bir kaynak olması amacını da taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, felsefe ve eğitim ilişkisini ve bu bağlamda çocuklar için felsefenin birleştirilmiş sınıf ortamında nasıl uygulanacağını, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi ile bütünleştirilerek ortaya koymaktır. Araştırma süresince “Birleştirilmiş sınıflarda 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde çocuklar için felsefenin öğrencilere düşünme becerileri ve değerler eğitimi boyutunda etkisi nasıldır?” sorusuna cevap aranmıştır. Çalışmanın alt problem cümleleri ise şunlardır;

- Birleştirilmiş sınıflı öğretimde 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde çocuklar için felsefe programının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine katkısı nasıldır?
- Birleştirilmiş sınıflı öğretimde 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde çocuklar için felsefe programının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine katkısı nasıldır?
- Birleştirilmiş sınıflı öğretimde 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde çocuklar için felsefe programının öğrencilerin özenli düşünme becerisine katkısı nasıldır?
- Birleştirilmiş sınıflı öğretimde 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde çocuklar için felsefe programının değerler eğitimi boyutunda katkısı nasıldır?

1.2. Araştırmanın Önemi

İçinde bulunulan dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler ve bilimin ilerlemesi ile birlikte bilgiye ulaşmak çok kolaylaşmıştır. Bununla birlikte bilgi kirliliği de artmıştır. Düşünen bir varlık olarak eşsiz olan insanın, bu ortamda her türlü bilgiyi sorgulamaya, düşünme becerilerini geliştirmeye, kendi bilgisi üzerine düşünmeye bütün çağlardan daha çok ihtiyacı vardır. Bu noktada yirmi beş asırdır insan hayatında olan felsefe gündeme gelmektedir.

Felsefi düşünme, içinde sorgulama, akıl yürütme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme gibi birçok beceriyi birlikte barındırır. Bütün bilimlerin çıkış noktası ve bütün bilgilerin tekrar sorgulandığı üst bilgidir (Kale, 2014). Bu çağın gerektirdiği düşünme becerilerinin donanımını ve yeterliliğini bireylere kazandırmak için eğitim ve felsefe ilişkisine devamlı olarak bakılmalıdır. Bireylere küçük yaşlardan itibaren bu yetileri kazandırmak için güncel yaklaşımlar eğitimciler tarafından takip edilmelidir.

Çalışmada eğitim ve felsefe ilişkisine, felsefi düşünme eğitime ilişkin yöntemlere Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi bağlamında yer verilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan çocuklar için felsefe programı ile bu tür uygulamaların artması hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 2022-2023 eğitim öğretim yılı, Aralık-Mart ayları arasında 10 haftalık bir uygulama süreci ile sınırlıdır.

- Araştırma, birleştirilmiş sınıflarda Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleriyle sınırlıdır.
- Araştırmanın çalışma grubu, Sivas ili, Yıldızeli ilçesine bağlı birleştirilmiş sınıflı köy okulunun 3 ve 4. sınıfı olarak sınırlandırılmıştır.
- Araştırma 2018 programı 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersleri programlarına ait 10 adet kök değer ve ilişkilendirildikleri kazanımlar olarak sınırlandırılmıştır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada uygulama boyunca öğrencilerin gerçek duygu ve düşüncelerini paylaştıkları varsayılmıştır.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Tezin bu bölümünde felsefe, felsefe ve eğitim ilişkisi, birleştirilmiş sınıflı eğitim, ilkokullarda felsefe eğitimi ve P4C (Philosophy for Children) çocuklar için felsefe hakkında kuramsal bilgi sunulmuştur. Ardından Türkiye’de ve yurt dışında yapılan ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Uygulamaları

2.1.1. Felsefe Nedir?

Felsefe kelime anlamı olarak bilgelik sevgisi anlamına gelmektedir. Hikmet arayışı olarak da tanımlanan felsefe aslında bir düşünme işidir ve sorgulama, akıl yürütme, eleştirel düşünme yeteneklerini gerektirir. Bütün alanlardaki tüm bilgilere mercek tutarak sorgulayan bir üst bilgidir. Felsefi düşünme için derin düşünme de denilebilir. Burada derin düşünme zihnin kendi bilgisi üzerine dönüp düşünmesidir. Bir öğretme ya da bilgi alma durumu değil kişinin kendi yapıp etmeleri, yaşantıları üzerinden soruşturma yapmasıdır. Felsefe ile insan yaşamı, ilim, sanat arasında güçlü bir bağ vardır. (Mengüşoğlu, 1958; Verges ve Huisman, 1990). Bütün tanımların ve çerçevelerin haricinde felsefe insanın dünyaya bakışı, içinde bulunduğumuz evrende anlam arayışıdır (Sönmez, 2020).

Felsefe ilk olarak mitoz, din ve şiir çerçevesinde gelişmiştir. Sonraları bu unsurlardan uzaklaşarak gerçeğin bilgisine ulaşmaya çalışılmıştır. Felsefi düşünce mitolojiden sıyrıldığında fizik ötesi alanda gelişmiş soyut kavramları açıklamaya çalışmıştır. Son olarak felsefi düşünce mantık üzerine yoğunlaştığında metafizik kavramlarını da aklın kuralları ile açıklamaya çalışmıştır. Gerçeğin bilgisine ulaşmak şu andaki bütün bilimlerin asıl amacıdır. Bütün bilimler felsefi bir etkinlikten ibaret iken 19. yy. sonunda kendi sınırlarını çizerek bilim dallarını oluşturmuştur. Yani felsefe bir bilim dalı değil bütün bilimlerin çıkış noktasıdır. Bu durumda felsefe ve bilim arasında karşılıklı olarak bir ilişki söz konusudur. Her türlü bilimsel gelişme felsefeyi geliştirip değiştirirken felsefe de bilimsel verilerden yeni görüşler ortaya koyarak bilime ön ayak olur. Günümüzde artık bilim insanları birer filozoftur ve ilgilendiği bilim dalının felsefesini yapar (Keskin, 2013; Sönmez, 2020).

Filozof kelimesi de felsefe ile aynı kökten gelip bilgelik yolunu arayanlar için kullanılan terimdir. Filozof gerçek bilgiyi bulmayı amaç edinen, bu bilgiyi ve ilkeleri sürekli

sorgulayıp değiştirmeye çalışan kişidir. Filozof insan yaşamını ilgilendiren her şeyi felsefi bir problem haline getirebilir. Bir filozofta çocuklardaki merak ve hayret yeteneği ömrünün sonuna kadar devam eder (Kale, 2014). Filozofların felsefe yaparken sorduğu sorular merak duygusunun sonucudur ve merak duygusu bilme isteğinden gelir. Şaşırtma veya hayret etme yine filozofların bilme isteği ve merak sonucunda verdiği tepkidir. Keşfetme, tanıma, sorgulama için gereken en önemli şeyler merak, şaşırtma ve hayret etme yeteneğidir ve filozoflarda bunların, ömrünün sonuna kadar bulunması gerekir.

Filozoflar genellikle üst düzey soyut düşünce gerektiren sorular üzerine çalışırlar ama bu durum filozof olmayan kişilerin felsefe alanında ilerleyemeyeceği anlamına gelmez. Filozof olmayan kişi felsefi görüş ya da düşüncelerini, daha basit ve birbirinden ayrık şekilde ifade ederken filozof olan kişi bunu daha soyut bir dille daha sistemli şekilde yapar. Filozof olmayan fakat felsefe ile ilgilenmeye başlayan kişiler zamanla kendini geliştirerek bu alanda etkili düşünceler ortaya koyabilir. Filozoflar felsefenin ortaya çıktığı dönemlerden beri aynı kavramları ve soruları tartışmakta ve cevap aramaktadır, bu yüzden filozoflar bir ilerleme kaydetmiyor fayda sağlamıyor gibi görünmektedir. Ancak filozoflar “Adalet nedir?” “Sevgi nedir?” “Doğru ve yanlış nedir?” gibi insan hayatını anlamlandıran felsefi sorulara cevap aramaktadır. Felsefi sorular sadece filozofların soyut bir şekilde irdelediği sorular değil yetişkin ya da çocukların merak edip düşündüğü sorulardır (Akkocaoğlu Çayır, 2021). Koç’a (2020) göre filozof ve felsefe kavramları günlük hayattan ne kadar uzak görünse de insanlar hayatı boyunca felsefe ile iç içedir. Felsefeye dönük bir farkındalığı olmasa dahi insan düşünmeye başladığı andan itibaren felsefe hayatında vardır.

Felsefe ve filozof hakkında farklı biçimde tanımlar olabilir. Felsefenin yaklaşımı ise şu şekilde açıklanabilir (Fidan ve Erden 1998).

- Felsefe en net olunan konularda dahi merak ve şüphe üzerine başlar, farkındalık üzerine gelişir.
- Felsefe evrendeki her şeyi,
- Bütün olayları ve durumları bir bütünlük içinde geniş bir bakış açısıyla inceler.
- Birçok soru ve sorun felsefenin alanıdır.
- Sorular felsefede her şeyden önce gelir.

2.1.2. Felsefe ve Eğitim İlişkisi

Felsefe ile bütün inceleme alanları ve bilim arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Bu çerçevede eğitim ile felsefe arasındaki ilişki kaçınılmazdır. Eğitim bireylerin davranışlarını,

düşüncelerini, bakış açılarını değiştiren ve geliştiren bir süreçtir. Akgün'e (2018) göre, felsefi akımlardan etkilenecek birçok eğitim felsefesi kuramı ortaya çıkmıştır. Bunların en önemlileri Daimicilik, Esasicilik, İlerlemecilik ve Yeniden Kurmacılık'tır.

Felsefe bütün bilimlerin çıkış noktası olduğuna göre muhakkak ki eğitim bilimlerinin de çıkış noktasıdır. İnsana dair sorular ve sorunlar felsefenin ve eğitimin ortak çalışma alanı olmuştur. Eğitimcinin insana yaklaşımı felsefenin çizdiği temeller etrafında şekillenir. Temele alınan felsefe eğitim ortamından öğrenme sürecine kadar eğitimin bütün bölümlerini etkiler. Öğrenme nedir, hangi bilgiler öğretilmelidir, öğreticinin sınıf ortamında rolü ne olmalıdır vb. soruların tamamına eğitim felsefesi yön verir. Bir ülkenin eğitim hedeflerinin ortaya koyulmasında eğitim stratejilerinin ve programlarının inşa edilmesinde felsefeden çeşitli şekillerde yararlanılır (Akgün, 2018). Örneğin Sönmez'e (2020) göre, eğitim sisteminin temelinde idealizm var ise yöntem genellikle akıl yürütmedir; içerikte felsefe, ahlak, tarih, din eğitimi gibi dersler vardır ve hedef mutlak doğruya ulaşmaktır. Realizm temele alınırsa eğitimde deney, gözlem, araştırmaya ağırlık verilen fizik, kimya, biyoloji gibi dersler okutulmalıdır. Realizm felsefesinde eğitimin hedefi ise bireyleri topluma uyumlu hale getirmek ve yeni kuşaklara kültürel aktarımıdır. Aynı şekilde Marksizm, Pragmatizm, Natüralizm ya da Egzistansiyalizm temele alındığında yine eğitimin hedefleri, içeriği ve yöntemi değişir. Çünkü her felsefi akımın insana ve bilgiye bakışı, bilgiye ulaşma yolu farklıdır.

Eğitim biliminin felsefe üzerindeki etkisi de felsefenin başka bir boyutudur. Bu özellik her zaman eğitimde göz önünde bulundurulmalıdır. Eğitim yoluyla bireylere felsefi bir yön kazandırılır. Bireysel ve toplumsal olarak mantık, sorgulama, bilimsel düşünme becerileri öğretilerek gelişme ve yenilenme sağlanabilir. Bu şekilde felsefenin gelişmesi, felsefede yeni alanların oluşması, bilimde ilerleme sağlanması eğitimin kazanımları olacaktır ve eğitim daha verimli olacaktır (Sönmez, 2020). Eğitimin bireyleri hayata hazırlamak amacı ile felsefenin hayatı anlamlandırma çabası her zaman birbirini tamamlamaktadır.

Felsefe ve eğitim biliminin ortak olduğu kavram bilgidir. Felsefe ve eğitim bilimi bilginin farklı yönlerini araştırmaktadır. Bütün bilimler bilginin peşindedir fakat felsefe ve eğitim bilimleri bilginin kendisini farklı yönleriyle ele aldığı için diğer bilimlerden ayrılır. Eğitim bilimleri bilginin öğrenilmesi ve öğretilmesi, bilgi arayışı, bilginin oluşumu gibi boyutları ele alır. Felsefe ise yine hakikat, bilgi arayışı, bilgi kazanılması konularını ele alır (Selvi, 2020).

Felsefenin alanlarından biri olan mantık öğretimi aslında doğru düşünmeyi öğretme işidir. Düşünme kendiliğinden olan bir durum değil, uyaranlarla zihnimizin harekete geçtiği ve farklı aşamaları olan bir edinimdir (Kale, 2014). Düşünme ediniminin öğrencilere

kazandırılması, felsefenin yaşam tarzı haline getirilmesi, eğitimin amacına ulaşması felsefenin etkileriyle gerçekleşecektir. Günümüzde sıklıkla bahsedilen eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, özenli düşünme gibi düşünme becerilerinin kazandırılmasında felsefe çok büyük öneme sahiptir. Bu becerilerin bireylere kazandırılması eğitimin amaçları iken felsefenin sistemleştirdiği kazanımlardır ve felsefe eğitimi ile mantık öğretimi ile mümkün olabilir.

Felsefe insana sorgulama, farklı düşünme, aklını ve bilgisini kullanarak doğruya ulaşma imkânı sunar. Bu düşünce yetilerini kullanan birey her türlü görüş ve düşünceyi hemen kabul etmez ve kendi süzgecinden geçirir. Günümüzde teknolojik gelişmeler ile birlikte herkes kendi doğrularını, bilgisini, yorumunu paylaşmakta ve bilgi kirliliği hızla artmaktadır. Bu durumda insanlar düşünmek ve irdelemek yerine yaygın olarak kabul gören anlayış ya da davranışı olduğu gibi yaşantısına almaktadır. Bireyler bu durumda felsefi düşünme becerileri ile donatılmamış olursa başka insanların etkisi altına girer, duruşunu ve düşünen varlık olma özelliğini kaybeder. Düşünmeyen ve sorgulamayan bireyin hayata bakışı sınırlanır. Bunun yerine düşünsel faaliyetler içinde olan bireyler hayata bakış açısını genişleterek kendini gerçekleştirme noktasında adımlar atacak ve gelişmiş bir toplumun temelini oluşturacaktır (Selvi, 2020).

Felsefe eğitiminin gerekliliği konusunda İonna Kuçuradi, İlk ve Ortaöğretimde Felsefe Çalıştayı'nda yaptığı konuşmada üniversitede ders verdiği gençlerin ve sonrasında yetişkinlerin çoğunun bağlantı kurma, mantıksal bağlantıları görme, doğru değerlendirme, değerlere göre eylemde bulunma, yaşadıklarına insan hakları boyutunda bakabilme noktasında eksiklerinin olduğunu söylemiştir. Bu eksiklerin ilkokuldan itibaren her yıl düzenli olarak felsefe dersi verildiğinde yerine koyulabileceğini belirtmiştir. Bu şekilde bir programla 20 yıl içinde profilin olumlu anlamda değişeceğini eklemiştir (Kuçuradi, 2013). Sorgulama, çözümleme, değerlendirme, eleştirme gibi becerileri kazandırmak için felsefe ders içeriğini aktarmak yerine bireylerin bunları bir yaşam tarzı haline getirmesi gerekmektedir. Bu sayede felsefe konularını aktarmak yerine bireylere felsefi bir derinlik kazandırılır (Günay, 2013). Felsefe eğitimi ya da düşünme eğitiminin gerekliliği noktasında Çotuksöken (2013) çocukluktan itibaren bireylerin eleştirel, yaratıcı bir şekilde düşünemediklerini ve devamında düşüncelerini, edinimlerini, algılarını, duygularını doğru bir biçimde ifade etmek için gerekli dil kullanımı konusunda yetersiz kaldıklarını belirtmiştir. Bu durumun erken yaşlardan itibaren çocukların felsefe-mantık bilgisiyle buluşması, felsefi eğitim ya da çocuklar için felsefe yoluyla aşılabileceğini belirtmiştir. Koç (2020) felsefe eğitiminin bireylere sağladığı kazançları şöyle sıralamıştır:

Gerçeğin bilgisine ulaşma noktasında felsefe, bütüncül bir bakış açısı sunar. Felsefede cevap aranan kavramlar varlık, hayat, insan, değer gibi temel kavramlardır ve bunlara bir bütün olarak sınıflandırma ya da ayırıştırma yapmadan bakılır. Kavramlar arasında bir anlam bütünlüğü kurulur. Felsefe eğitimi sayesinde sorgulayıcı, tutarlı ve mantık çerçevesinde hareket eden bireyler, hayatlarını kendi ilkeleri ve prensipleri doğrultusunda sürdürürler. Ahlak felsefesine ait kavramların sorgulanması ve etik değerler konusunda farkındalık oluşturulması toplumsal düzeninin tayini açısından sorumluluk sahibi bireylerin yeşemesine sebep olacaktır. Felsefe gibi zihinsel bir sürecin aktarılması ve başka insanlar tarafından anlamlandırılması dil aracılığı ile olur. Felsefe bu noktada insanların dil ve iletişim becerilerinin gelişmesinde katkı sağlar. Felsefe iletişim becerilerine katkı sağlarken aynı zamanda dinleme becerilerini de olumlu etkiler. Farklı fikirleri saygı ve hoşgörü ile karşılama toplumsal yaşamın gereğidir ve felsefe bu noktada da katkıda bulunur. Bilgi türlerinin incelenmesi, bilimsel bilginin kritiği felsefenin işlevi olduğu için felsefe bütün disiplinlerin anlaşılmasını sağlar. Felsefe eğitimi almış kişiler tutarlı ve sistemli düşünmeyi, eleştirel düşünmeyi, esnek düşünmeyi yani doğru düşünmenin bütün prensiplerini yaşamına taşır. Felsefe eğitimi ile aktif okuma, anlama, yazma, dinleme becerileri birlikte gelişir.

Türkiye eğitim sisteminde felsefe eğitim programlarına bakıldığında Felsefe, Felsefeye Giriş, Felsefeye Başlangıç, Filozof gibi terimler, sosyoloji, psikoloji, mantık dersleri ile birlikte ele alınmıştır. Günümüzde tüm ortaöğretim türlerinde ayırım yapılmadan aynı program kullanılmaktadır. 1924 programından bu güne felsefe programı pek çok değişikliğe uğramıştır ve günümüzde 2017 öğretim programı kullanılmaktadır. Program değişikliği yapıldığı dönemlerde kullanılan programların revize edilmesi yerine baştan yeni bir program hazırlanmıştır. Bu durum hazırlanan programlar arasında kopukluklara sebep olmuştur. Felsefe kazanımlarına bakıldığında daha çok bilişsel (bilgi ve kavrama basamağı) alanda kazanımlara yer verilmiştir. Fakat duyuşsal ve psikomotor alanda kazanımların oranı da önemli yer tutmaktadır. Tüm bunlar dikkate alınarak hazırlanacak felsefe eğitimi programı, bütün disiplinlerde eğitimin hedeflerine katkı sağlayacaktır (Kızıltan, 2020). Kaya'ya (2020) göre, eğitim sistemimizde felsefe eğitimi, felsefe tarihi ve felsefe bilgisinin geleneksel yöntemlerle öğrencilere aktarılması şeklindedir. Felsefe eğitimi lise ve üniversite düzeyinde başlar. Ortaokulda Düşünme Eğitimi dersi felsefi düşünme becerilerini kapsayacak şekilde hazırlanmış olan programdır. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri bu anlamda felsefe eğitiminin temelini oluşturur. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programlarında sorgulama, problem çözme, yaratıcı düşünme gibi beceriler örtük bir şekilde değerlerin, kavramların ve

kazanımların içine dâhil edilmiştir. Günümüzde ise felsefe eğitimiyle ilgili farklı yaklaşımlar söz konusudur.

2.1.3. Felsefi Düşünme Becerileri

Düşünme kavramı felsefeyi de içine alan en genel biçimi ile ortaya çıkışı bir Eski Çağ filozofu olan Herakleitos ile olmuştur. Herakleitos'un kullandığı logos kavramı bilgiye, bilgeliğe, düşünmeye, anlama vurgu yapan bu zengin kavram felsefi düşünmenin de kaynağı olmuştur. Sonrasında logos kavramı Sokrates ile bir açılım yakalamış ve yaşama dönük bir anlam kazanmıştır. Düşünce ve bilginin bu yaşama dönük işlevi Sokrates sonrası filozoflar tarafından da hep öncelik taşımıştır. Felsefi düşünme ya da doğru düşünmenin yeri ve önemi aydınlatılmaya çalışılan kavramlar olmuştur (İyi, 2003). Günümüzde Başarer'e (2021) göre felsefe eğitimi ve düşünme eğitimi sonraki öğrenmelerin garantisi olarak görülmelidir, bu sayede bireyler bilgi ve becerilerini geliştirebileceklerdir.

Felsefi düşünce ya da felsefi düşünme becerilerinin tanımlarından önce bu konuda “felsefi duyarlılık” kavramına dikkat çeken Lone (2013) çalışmasında bu kavramı ortaya koymuştur. Felsefi duyarlılık insanların çocukluktan itibaren yaşamın temel soruları üzerine düşünmeye başlaması anlamına gelen doğal bir eğilim olarak tanımlanır. Felsefi duyarlılık, küçük yaşlardan itibaren çözümlenmemiş sorulara ilgi duymakla başlar ve bu eğilim, eğitimle geliştirildiğinde artarak devam eder ve yaşamın felsefi özelliklerine olan dikkatin artması demektir. Aristo'nun ahlaki algısal kapasite tanımına dayanan felsefi duyarlılık, Lone (2013) ve Lone (2021) çalışmalarında kısmen Howard Gardner'ın varoluşsal zekâ kavramıyla ilişkilendirilir. Yani felsefi duyarlılık bilgi, sanat, güzellik, ahlak, adalet özgürlük gibi felsefi konuların yanında varoluşsal diye nitelendirilebilecek ölüm, yaşam, gerçeklik gibi yaşamın temel unsurlarının farkına varma kapasitesidir. Felsefi duyarlılık insanların hayata karşı farkındalıklarını korumaya yardımcı olur. Felsefi duyarlılık felsefi düşünme ile doğru oranda artan, aynı zamanda felsefi düşünme için gerekli bir duyarlılıktır.

Felsefi düşünme, düşünceler üzerine düşünmedir, başka bir deyişle reflektif yani kendi üzerine dönen düşünmedir. İnsan kendisi üzerine düşünmeye başlamasıyla varlık olarak hayatına bir anlam ve bütünlük sağlar bu da felsefi düşünme ile olur (Dombaycı ve Doğru, 2020). Felsefi düşünme becerisi sıradan düşünmeden daha kapsamlı bir kavramdır. Düşüncelerin sorgulanması, gerekçeler sunulması, felsefi sorulara verilen cevapların birbiriyle tutarlı olması felsefi düşünmeye özgü bazı özelliklerdir (Akkocaoğlu Çayır, 2021).

Felsefi düşünme becerileri ya da üst düzey düşünme becerilerinin tanımı ve kapsamı noktasında araştırmacılar hemfikir olamamıştır. Ancak bazı ortak noktalarına göre felsefi düşünme becerileri sınıflandırılmıştır (Daşdelen, 2021). Felsefi düşünme becerilerinin sınıflandırılması ve her yönden incelenmesi felsefe öğretimi için önemlidir. En çok öne çıkan eleştirel düşünme boyutu olsa da yaratıcı düşünme, özenli düşünme, umutlu düşünme gibi boyutları vardır (Dombaycı ve Doğru, 2020) Felsefi düşünme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve özenli düşünme becerilerini içinde barındırır. Bu düşünme becerileri taşıdığı anlam bakımından birbirine yakındır ve gelişimi birbirlerine bağlı şekilde ilerler. Çocuklar için felsefe yaklaşımının öncüsü Matthew Lipman bu düşünme becerileri ve ek olarak iş birliği düşünmeye dikkat çeker, bu dört düşünme becerisinin geliştirilmesine vurgu yapar (Sormaz Ögüt, 2019).

2.1.3.1. Yaratıcı Düşünme

Yaratıcı düşünme, yaratmak fiili ve yaratıcılık ile aynı kökten türetilmiştir. Yaratıcılık nesnelerden farklı özgün yeni bir şeyler ortaya çıkarmaktır ve estetik ile ilgilidir (Dombaycı ve Doğru, 2020). Sormaz Ögüt'e (2019) göre, yaratıcılık alışılmışın dışında fikir ya da ürünler, problemler karşısında alternatif çözümler, olmayan yeni düşünceler ya da var olan düşüncelerden yeni düşünce üretmektir. Tüm bunlar yapılırken hayal gücünü kullanma, analiz ve sentezleme yapılır. Yaratıcılık, nesne veya eylem olarak bir ürün ortaya çıkarırken yaratıcı düşünmede ürün olarak düşünce ortaya çıkar.

Yaratıcı düşünme, yaratıcılık becerilerini içeren zihinsel bir süreçtir. Yaratıcı düşünme Lipman'a (2003) göre birebir emsali olmayan, üretken ve başarılı sonuçlar doğuran, hayal gücünün kullanıldığı, bağımsız, şaşırtıcı, düşünen kişinin önceki düşüncelerini aşmaya çalıştığı düşünme türüdür. Fisher'a (2001) göre yaratıcı düşünme; fikirler üretme, hipotezler önerme, hayal gücünü öne sürme, alternatif açıklama ve fikirler sunma çabasıdır. Yaratıcı düşünmede ortaya çıkan ürün, kişinin sadece kendisini değil etrafındaki kişileri de etkiler ve kişilerde farkındalık oluşturur. Yaratıcı düşünme geliştirilebilir bir zihinsel süreçtir bunun için belirli koşulların sağlanması gerekir. Yaratıcı düşünmenin geliştirilmesi için araştırmalarda eleştirel düşünme becerisi ön koşul olarak belirtilmiştir (Sormaz Ögüt, 2019).

2.1.3.2. Eleştirel Düşünme

Eleştiri sözcüğü; Grekçe'de "kriter", Arapça'da bir şeyin değerini belirleme anlamında "tenkid", İngilizce'de ölçüt anlamına gelen "criteria" şeklinde karşılık bulmuştur. Eleştiri için

bir ölçüt ve değerlendirme önemlidir (Dombaycı ve Doğru, 2020). Eleştirel düşünme ise, bilgiyi zihinde nesnel bir şekilde inceleme, ölçütlere uygun olarak bilgiyi sorgulama ve analiz etme, değerlendirme ve yargılamayı sağlayan düşünme biçimidir. Eleştirel düşünme doğru düşünme ve kendi hatasını düzelten ya da düşünme üzerine düşünme şeklinde ifade edilir (Sormaz Öğüt, 2019). Lipman'a (2003) göre bu durum bir kitap inceleme yazısının ürünle ilgili yeni bir ürün olduğu örneğindeki gibi eleştirel düşünme de bir konu hakkında düşünme yerine düşünce üzerine düşünmek olarak açıklanmıştır. Bu şekilde eleştirel düşünme ile herhangi bir disiplinin ortaya çıkardığı anlam ya da ürünler yeniden düzenlenebilir ve onarılabilir. Eleştirel düşünme sonucunda en az bir yargıya varılır ve daha ilerisi ise yargının uygulamaya koyulmasıdır. Bu anlamda eleştirel düşünme sadece süreç değil uygulamalı düşünmedir. Yargıya varma sürecinde belirli ölçütler vardır. Bu ölçütler ile yargı arasında mantıksal bir bağ olması gerekir. Dolayısıyla eleştirel düşünme yapılandırılmış ve güvenilir düşünmedir (Lipman, 2003).

2.1.3.3. Özenli Düşünme

Özen kavramı itina, ihtimam ile anlamdaştır ve bir şeyin daha iyi olması için gösterilen çaba anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2005). Özen göstermek daha dikkatli ve titizlikle, derinlemesine detaylı bir şekilde işin üzerine gitmektir. Özenli düşünme ise bu tanımlara göre dikkatli, ayrıntılı bir şekilde derinlemesine düşündürmektir. Çalışmalarda iyi düşünme, doğru düşünme derinlemesine düşünme olarak yer alır (Sormaz Öğüt, 2019). Lipman (2003) özenli düşünmeyi değer bilen, normatif, duyguların dâhil olduğu ve empatik düşünme olarak açıklar. Ayrıca Lipman'a (2003) göre özenli düşünmenin boyutları şunlardır:

- Takdir edici düşünme; değer veren, saygı duyan
- Duygusal düşünme; seven, koruyan, cesaret veren
- Etkin düşünme; katılımcı, aktif olan
- Normatif düşünme; kesin olduğu kabul edilen
- Empatik düşünme; içselleştiren, başkasının gözünden bakabilen

Buna ek olarak özenli düşünme sosyal becerileri geliştiren düşünme boyutudur. Yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünmeye eklenmesi gerekir. Özensiz düşünmenin değerlerden yoksun kalacağını, sorgulamanın eksik kalacağını belirtmektedir. Ünal (2021)' a göre özenli düşüncenin geliştiği bir soruşturan topluluk konuşurken birbirine saygı gösterir, birbirini dinler, düşünceleri önemser, farklı fikirleri saygıyla kabul eder.

2.1.3.4. İş Birlikçi Düşünme

İşbirliği, amaç ve çıkarları bir olanların oluşturduğu çalışma ortaklığı anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2005). İşbirlikçi düşünme ise birlikte düşünme olarak ifade edilir ve düşünme sürecinin bir toplulukla birlikte tamamlanmasını ifade eder. Birlikte düşünmek ve etkili bir topluluk olabilmek için birçok beceriye ihtiyaç vardır (Dikmelik, 2022). İşbirlikçi düşünme, düşünmenin sosyal boyutuna vurgu yapar. Dayanışma içinde düşünme bir toplulukla mümkün olur. Topluluk diyalog aracılığıyla düşüncelerini paylaşır, farklı düşüncelere saygı geliştirir, kişisel düşüncesini toplulukla birlikte dayanışma içinde oluşturur (Sormaz Ögüt, 2019). Mathew Lipman düşünce türlerini ele aldığı çalışmasında işbirlikçi düşünmeye ayrıca değinmemiş ancak yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve özenli düşünmenin geliştirilmesi için birlikte düşünmeye vurgu yapmıştır (Lipman, 2003).

2.1.4. İlkokulda Felsefe Öğretimi

Öğrencilerde bilgi toplumu için gerekli olan felsefi duyarlılık ve felsefi düşünme becerilerinin geliştirilebilmesi için küçük yaşlardan itibaren işbirlikçi bir sınıf ortamında felsefi tartışmalarla, felsefi derinliği olan sorularla karşılaştırmak ve bu deneyimi yaşatmak gerekir. Bunun sebepleri; felsefi benliğin merakla başlaması ve erken yaşlarda başlaması, felsefenin çoklu bakış açıları kazandırması, muhakeme becerileri ve akıl yürütme becerilerinin gelişimi için felsefenin en iyi disiplin olarak görülmesidir (Lone, 2013). Öğretmenin sınıf içinde öğrencilere ilham kaynağı olması ve felsefi diyalogları kolaylaştırması gerekir. Bu nedenle öğretmenin sınıfındaki planlama, içerik, süreç ve değerlendirme gibi dersin bütün aşamaları, sınıf yönetimi ve sınıf iklimi öğretmenin çocukluk algısına göre şekillenir. Çocukluk çağında felsefe öğretimi ya da felsefi düşünme uygulamaları öğretmenin “çocuk” kavramına bakışından etkilenir. Öğretmenin felsefe öğretimi için öncelikle çocuğun potansiyelinin farkına varması, çocuğu bir birey olarak görmesi, bilgiyi çocukların kendi zihinlerinde nasıl yapılandırdıklarını bilmesi önemlidir (Akkocaoğlu Çayır, 2021). Öğretmenin felsefi düşünme becerilerine yönelik uygulamaları öğrenci merkezli bir eğitim anlayışını sınıfına yerleştirmesiyle başlar. Sınıf iklimi öğrencilerin birbirine saygı duyduğu, özgürce fikirlerini dile getirebildiği, hak ve sorumluluk bilincinin yerleştiği, dinleme becerilerinin önemsendiği bir düzeyde olmalıdır. Öğrencilerin karar alma süreçlerinde aktif olduğu demokratik bir sınıf yönetimi modeli yerleşmiş olmalıdır.

Günümüzde felsefi düşünme becerileri içerisinde yer alan ve bireylere kazandırılmaya çalışılan yaratıcılık, eleştirel düşünme, sorgulama, özenli düşünme gibi beceriler eğitim programında yer almaktadır. Bu beceriler Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programının

temelinde yer alan ilerlemeci felsefenin vurgu yaptığı, bireyin günümüz dünyasına uyum sağlaması için gerekli becerilerdir. Eğitim amaçlarına ve ders kazanımlarına sahip bireyler yetiştirmek felsefenin hem amacıdır hem de felsefe bunun için bir yöntem olarak kullanılabilir. Araştırmalara göre felsefe ve düşünme eğitimi erken yaşlardan itibaren başlanabilir. Lone, (2021) Filozof Çocuk isimli kitabında çocukların fiziksel, duygusal, sosyal ve ahlaki benliklerinin gelişimine önem verildiği kadar felsefi benliklerinin gelişimine de önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çocuklar sosyal ortamında bu becerileri kazanabilir ve felsefi benliklerini oluşturabilir. Felsefi benliğin temeli soyut düşünme ve eylemlerimizin bilincinde olmaktır. Çocukluktan itibaren felsefe eğitimi için farklı yaklaşımlar vardır. Bu yaklaşımlar şunlardır (Daşdelen, 2021; Erdoğan, 2018):

- Matthew Lipman'ın P4C Programları
- Nelson'ın Sokratik Metodu
- Gareth Mathews Metodu
- Thomas E. Jackson Metodu
- FST (Felsefi Sorgulama Topluluğu) Metodu
- Rehberli Sokratik Tartışma Programları
- Oscar Brenifier'in Sokratik Metodu
- Jacques Levine Metodu
- SAPERE (Society for Advancing Philosophical Enquiry and Reflection in Education)

Dikmelik'e (2022) göre çocuklar ile felsefe konusunda bu şekilde farklı yaklaşımların olması bu konuda fikir ayrılıklarının olması ile ilgilidir ancak bu durum bir zayıflık ya da olumsuzluk olarak görülmez pozitif bir katkı olarak değerlendirilir. Günümüz dünyasında gerekli görülen birçok becerinin kişilerde gelişmesinde katkı sağlayan bu yaklaşımların ortak olduğu noktalar ise bir uyarıcı ile bağlam oluşturarak örtük bir şekilde öğrenen merkezli grup çalışması olması ve grubun giderek sorgulama topluluğuna dönüşmesidir.

2.1.5. Çocuklar İçin Felsefe (P4C)

2.1.5.1. Çocuklar İçin Felsefe Nedir?

Çocuklar için felsefe Direk'e (2008) göre çocukların yaşantılarından ya da bir hikâyeden, masaldan, haberden yola çıkarak felsefi bir durumu diyalog kurarak tartışmaları, çıkarımlar yapmaları, zihinlerinde bir şeyler inşa etmeleri ve kendi kendine değerlendirmeler

yapmasıdır. Çocuklar için felsefe ayrıca eleştirel düşünme, sorgulama, karar verme, sistematik ve özenli düşünme gibi becerilerin gelişmesi için bir araç olarak görülebilir. Çocuklar için felsefe yaklaşımı bir disiplinin bilgisini aktarmak ya da bir konuyu öğretme amacı taşımaz. Amacı bir disipline ait kavramların sorgulanması ve üzerine düşünülmesidir. Dersin kavramları hakkında derin düşünmeyi ve farkındalık oluşturmaya sağlar. Örneğin, Hayat Bilgisi dersinde sevgi ve saygı kavramları Sosyal Bilgiler dersinde adalet kavramı sorgulanıp çocukların kendi içinde bu kavramlarda derinleşmesi sağlanır (Akkocaoğlu Çayır, 2021). Kaya'ya (2020) göre amacı bireylerde düşünme becerilerini geliştirmek ve felsefe yapmayı öğretmek olan çocuklar için felsefe yaklaşımı, felsefe eğitimi üzerine farklı bir bakış açısı kazandırmaktır. Bu çalışmada çocuklar için felsefe yaklaşımı, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri bağlamında ele alınmıştır. Bu dersler özellikle ahlak felsefesi alanına ait zengin kavramlar içerir. Bununla birlikte çocuklar için felsefe bir yöntem olarak Fen Bilimleri, Matematik, Türkçe ve Görsel Sanatlar gibi bütün derslerde kullanılabilir.

Çocuklar için felsefenin sağladığı yararları, Sormaz Ögüt (2019) yapılan çalışmalar ve gözlemler bağlamında değerlendirmiş hem kişisel hem toplumsal hem de etik boyutta yararları olarak ayırmıştır.

- Kişisel boyutta bilişsel, sosyal ve duygusal yararları vardır. Bilişsel olarak katkısı yaratıcı, eleştirel, özenli düşünme becerilerini en temelde felsefi düşünme becerilerini geliştirmesidir. Sorgulama, akıl yürütme, hipotez oluşturma, gerekçe sunma, değerlendirme gibi bilişsel becerileri geliştirir. Sosyal boyutta iletişim becerilerini geliştirir. Kendini ifade etme, gerekçe sunma, saygı ile dinleme/itiraz etme, dikkat süresini artırma gibi katkılar sağlar. Duygusal olarak çocuklara cesaret, özgüven ve empati kazandırır.
- Toplumsal boyutta yararı demokratik bir kültür oluşturmaktır. Soruşturma içindeki demokrasi ortamını toplumsal hayata yansıtan etkin vatandaşlar kazandırır.
- Etik boyutta yararı küçük yaşlardan itibaren hak, adalet, özgürlük, doğru, yanlış, iyilik gibi kavramların sorgulanmasıdır ve değer yargılarını kazandırır.

Çocuklar için felsefe ya da yetişkinler için felsefede katılımcılar bir çember üzerinde yerlerini alırlar ve bir hikâye üzerinden birlikte bir soruşturma yaparlar. Hikâyeden yola çıkarak sorulan bir soru üzerine düşünmeye başlarlar ve felsefi soruyla sorgulama devam eder. Bu süreçte katılımcılar birbirinin düşüncelerini dinler, çıkarımlar yapar, kendi düşüncesini değiştirir veya geliştirir. Etkinlik sonunda ise tanım cümlesi gibi kesin ve net bir sonuca ulaşılmaz amaç da zihnin aktif olduğu düşünmeyi başlatmaktır. Zihinlere dışarıdan bir bilgi

aktarımı yoktur, sorularla kavramlar üzerine felsefî sorgulama başlatmaktır. Bu soruşturmalar arttıkça bireyler felsefî düşünmeyi öğrenirler (Özdemir, 2021). Matthew Lipman'ın P4C programlarına göre, çocuklar için felsefe programlarının uygulanışı Türksoy (2021) tarafından

- Hazırlık; kuralların hatırlatılması, rahatlama veya nefes egzersizleri
- Uyarının okunması ya da seslendirilmesi
- Düşünme zamanı
- Çocuklardan soru alınması ve soruların gruplanması
- Sorgulama için sorulardan seçim yapılması
- Sorular üzerinden düşünce geliştirme ve tartışma
- Değerlendirme ve kapanış şeklinde özetlenmiştir.

Burada çocuklardan soru alınması bölümü ile ilgili olarak bu durum daha çok çocuklar için felsefe derslerinde deneyim kazanmış ve gelişmiş bir toplulukla yapılır (Dikmelik, 2022). Bu çalışmada olduğu gibi çocuklar için felsefe dersinde deneyimi olmayan bir grupta kolaylaştırıcı soruları önceden kendisi hazırlamaktadır.

Çocuklar için felsefenin İngilizce karşılığı Philosophy for Children/Communtty şeklindedir ve Türkçeye çocuklar/topluluklar için felsefe olarak çevrilmiştir. İngilizce baş harflerinin kısaltması olarak P4C kullanılır. P4C kısaltmasında yer alan 4C ise farklı bir anlama daha karşılık gelmektedir. Bunlar 4 farklı düşünme becerisidir.

- Yaratıcı düşünme (creative thinking)
- Eleştirel düşünme (critical thinking)
- İşbirlikçi düşünme (collaborative thinking)
- Özenli düşünme (caring thinking)'dir.

Yaratıcı düşünme (creative thinking) ve eleştirel düşünme (critical thinking) bilişsel düşünme becerileri iken işbirlikçi (collaborative thinking) ve özenli düşünme (caring tihinking) sosyal becerileridir.

2.1.5.2. Çocuklar İçin Felsefe Tarihçesi

Çocuklar için felsefe yaklaşımının temelleri, 1960'larda Amerika'da Mattew Lipman tarafından atılmıştır. Lipman, üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme, sorgulama, özenli düşünme gibi becerilerinin yetersiz olduğunu fark etmesiyle bu yaklaşımı ortaya atmıştır. Çocuklar için felsefeyi öğrenci merkezli yapılandırmacı yaklaşım ile aynı doğrultuda bir anlayışla kurmuştur. Lipman, yedi tane roman ve bunlara ek olarak uygulayıcı kılavuzu

hazırlayarak çocuklar için bir felsefe programı oluşturmuştur. Çocuklar için felsefe alanındaki ilk enstitüyü 1974 yılında Montclair Üniversitesi'nde kurmuştur. Kurulan enstitüde çocuklar için felsefe yaklaşımı programını, eğitmen eğitimlerini, materyallerini vs. ortaya koymuşlardır (Kaya, 2020). Lipman'a (2011) göre enstitünün amacı, öğretmenleri "çocuklar için felsefe" anlayışıyla yetiştirmek ve çocuklar için felsefeyi dünya üzerinde yaygınlaştırmaktır.

Çocuklar için felsefe ülkemizde Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı İonna Kuçuradi ve Nuran Direk isimleriyle gündeme gelmeye başlamıştır. 1993 yılında Türkiye Felsefe Kurumu bünyesinde çocuklar için felsefe biriminin kurulması bu alanda atılmış önemli bir adımdır (Kaya, 2020). İlköğretim boyutunda 2004 yılında gerçekleşen Felsefe Eğitimi Sempozyumunda, Türkiye Felsefe Kurumu'nun önerdiği "Çocuklar İçin Felsefe" dersi gereksinimi ortaya konmuştur. 2006 yılında bu gereksinimin "Düşünme Eğitimi" dersi ile karşılanması karara bağlanmıştır. Düşünme Eğitimi dersi 6,7,8. sınıfların programında yer alan seçmeli bir derstir. Yükseköğretim boyutunda ise Çocuklar İçin Felsefe dersine programında yer veren ilk üniversite Maltepe Üniversitesi olmuştur. Sonrasında farklı üniversitelerde bu konuda araştırmalar yapılmış, uygulamalara yer verilmiştir (Çotuksöken, 2013). Son yıllarda Türkiye'de ve dünyada bu alanda yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Türkiye'de çocuklar için felsefe alanında yapılan ilk yüksek lisans tezi Melek Okur tarafından 2008 yılında yazılmış "Çocuklar İçin Felsefe Eğitim Programının Altı Yaş Grubu Çocuklarının Atılganlık, İşbirliği ve Kendini Kontrol Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi" konu başlıklı çalışmasıdır (Okur, 2008). Bu alanda yapılan ilk doktora tezi ise Nihan Akkocaoğlu Çayır tarafından 2015 yılında yapılan "Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma" konu başlıklı çalışmadır (Akkocaoğlu Çayır, 2015).

Çocuklar için felsefe yaklaşımı dünyada 50-60 yıldır bir etkinlik, bir ders ya da bir pedagoji olarak eğitimde kendine yer bulmuştur. Farklı ülkelerde haftada bir saatlik ders olarak uygulanmaktadır. Yöntem olarak derslerin içerik bilgisi dışında o derslerin yöntemine göre düşünmeye ve o dersin sorunlarıyla ilgilenmeye çocukları hazır hale getirmek için kullanılır. Bir pedagoji olarak ülkemizde de uygulanan ilerlemeci eğitim felsefesine uygun bir anlayıştır. Çocukların zihninde bilgiyi yapılandırdığı, öğretmenin rehber olduğu eğitim anlayışı çocuklar için felsefe yaklaşımının da en geniş bakış açısıdır (Özdemir, 2021).

Çocuklar için felsefe yaklaşımının felsefi temelleri Sokrates'in diyalog yöntemine kadar dayanır. Sokrates Atina'da insanlar arasında dolaşırken onlara farklı sorular yönelterek ilgilerini çeker ve insanlara bir soruşturma yolu açar. Sorularını kişilerin kesin bilgilere sahip oldukları konular hakkında sorar ve sorularla bu bilgilerini çürütür burası tartışmanın "ironi" bölümünü oluşturur. Sonrasında sorularla tartışma devam eder ve kişilerin bilgiyi kendi

içlerinde “doğurtma” aşaması gerçekleşir. Etrafindakilerin sorunu tartışmaya başlamasıyla birlikte onlara kendi içlerinde sorunların cevaplarını buldurtur yani gerçeğin bilgisini kendi içlerinde aramalarını sağlar. Bu noktada çocuklar için felsefe Sokrates’in bu yöntemine dayandırılır. Çocuklar için felsefe yaklaşımının diğer felsefi dayanağı, John Dewey’in görüşleridir. P4C yaklaşımının kurucusu Matthew Lipman, John Dewey’in düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik görüşlerinden etkilendiğini ifade etmiştir. Dewey’in görüşlerinde vurguladığı deneyim, demokratik bir ortam ve düşünme becerileri kavramları çocuklar için felsefe yaklaşımı için de geçerlidir. Çocuklar için felsefe, eğitim bilimi açısından bakıldığında Jean Piaget’in öğrenme kuramı içerisindeki şema teorisi ve Lev Vygotsky’nin sosyal öğrenme kuramı çocuklar için felsefeye dayanak oluşturur (Akkocaoğlu Çayır, 2021).

Çocuklar için felsefe programı felsefi ve eğitsel temellerine rağmen bazı eleştiriler almaktadır. Bunlardan bir tanesi çocuklar için felsefenin ele aldığı soyut kavramların çocuklar tarafından anlaşılmayacağı düşüncesidir. Bulgular bu konuda aksi bir durum ortaya koymaktadır. Çocukların zaten hayatında yer alan kavramlar olduğunu ve doğru uygulamalarla yeni bağlantılar kurabildiklerini ortaya koymuştur (Akkocaoğlu Çayır, 2015). Dikmelik (2022)’e göre çocukların soyut konuları konuşup düşünemediği görüşü Piaget bakış açısıyla ilişkilidir. Piaget insanların zihinsel gelişimini evrelere ayırmıştır ve yaklaşık 11-12 yaşından itibaren soyut düşünmeye başladığını, öncesinde soyut düşünmenin olmayacağını ifade eder. Bu görüşe göre 11-12 yaşından önce çocukların felsefe yapabilmesi mümkün değildir. Bu düşünceye karşıt olarak çocuklar için felsefe alanındaki tecrübeler çocukların küçük yaşlardan itibaren felsefeyi iyi seviyede yaptığını göstermektedir. Bu konuda çocukların küçük yaşlarda soyut düşünme konusundaki eleştirilere yanıt olması amacıyla bir çalışma yapan Cullen (2016) 6-8 yaş çocuklarının kısa sürede eleştirel, yaratıcı, özenli ve işbirlikçi düşünme becerilerinde olumlu gelişme görüldüğünü vurgulamıştır.

2.1.5.3. Çocuklar İçin Felsefe Kavramları

Çocuklar için felsefe dersi yapılırken geleneksel anlayıştaki sınıf, öğretmen ve öğrenci gibi kavramlar boyut değiştirir. Öğretmen burada kolaylaştırıcı rolünü üstlenir, öğrenciler soruşturan topluluğa dönüşür ve bilgiyi kendi zihninde yapılandırır, sınıf ise bir soruşturma çemberidir. Çocuklar için felsefenin kavramları genel olarak uyaran, soruşturan topluluk, diyalog veya soruşturma, kolaylaştırıcı ve çemberdir.

Uyaran; felsefi soruşturmayı başlatacak olan merak uyandıran bir hikâye, film karesi, bir fotoğraf ya da bir diyalog olabilir. Uyaranın temelinde felsefi bir sorun taşıması gerekir.

Uyaran katılımcıların zihninde bir şeylerin değişmesini sağlar. Uyaran topluluğun yaş seviyesine göre düzenlenebilir (Worley, 2020). Felsefe eğitiminde metin önemli bir yer tutmaktadır. Metin olmadan bir felsefe kültürü ortaya çıkmayacağı için metin yani uyaran seçimi son derece önemlidir. Çocuğun felsefe ile tanışması ve bu kültürün ortaya çıkması metinler sayesinde olacaktır. Yaş grubuna uygun edebi metinler, masal, hikâye, şiir ile felsefi soruşturma başlatılabilir (Türksoy, 2020). Türkiye’de çocuklar için felsefe alanında uyaran olarak kullanılabilecek Türkçe ve çeviri bazı kaynaklar; Çıtır Çıtır Felsefe serisi (Brigitte Labbe, Günışığı kitaplığı), Filozof Çocuk serisi (Oscar Brenifier, Tudem), Pikolo ile Felsefe Öğreniyorum (Michel Piquemal, Thomas Baas ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık), Filozof Çocuk (Nuran Direk, Pan Yayıncılık), Çocuklar İçin Felsefe (Özlem Yarkın, Öteki Yayınevi)’dir (Canbaz, 2021).

Soruşturan topluluk; bedenlen ve zihnen orada bulunan soruşturmaya katılan kişilerdir yani felsefe yapmaya başlayan sınıftır. Kolaylaştırıcının ve katılımcıların sorduğu sorular üzerine düşünür. Konuşmak zorunda değildir, ancak iyi bir dinleyici olmalıdır. Düşüncelerini aktarırken özenli bir dil kullanmalıdır.

Soruşturan topluluk, soruşturma konusunda geliştikçe burada kazandığı üst düzey becerileri başka alanlara yansıtır, böylece topluluk sorgulama toplumuna dönüşür. “Soruşturma toplumu” kavramına ilk olarak C.S. Pierce (1955) çalışmasında yer vermiş ve Lipman tarafından geliştirilmiştir. Çocuklar için felsefenin temelinde olan düşünme becerilerini, dinleme ve kendini ifade etme becerilerini çocuklar ve yetişkinler sorgulama toplumu içinde geliştirme fırsatı bulur (Kaya, 2020). Lipman’a (2011) göre soruşturan toplulukta bulunması gereken özellikler şunlardır:

- Sorgulama toplumu herkesi yaş, cinsiyet, millet şeklinde ayırmadan kapsar.
- Etkin katılım vardır ancak kişiler üzerinde zorlama yoktur.
- Düşünmenin derinleştirilmesi konusunda bir dizi eylemleri birlikte gerçekleştirir.
- İletişim yüz yüze gerçekleşir ve bu durum sözel olmayan jest mimik gibi araçların da fikirlerin ifade edilmesinde kullanılmasını sağlar.
- Anlam arayışı soruşturma toplumu için olmazsa olmazdır.
- Bireylerin özellikle gençler ve çocukların sosyal hayatları ile çelişmeyen bir anlam arayışı içinde olmalıdır.
- Yargıya varmak için bir hazırlık süreci gerekir ve bu düşünme sürecinde karşılıklı olarak tartışma yürütülür.
- Öğretmenlerin cevaplardan ziyade soruları önemseyen rolü çocuklar için model olur.

- Topluluk üyeleri, saygı çerçevesinde birbirlerinin görüşlerinden beslenirler ve fikirlerini inşa ederler fakat birbirlerini taklit etmezler.
- Sorgulama toplumunda çocuklar meydan okumayı tercih edebilirler, bu durumda sorgulama toplumu meydan okumanın iyi bir şey olduğunu fakat hararetli bir tartışmanın gerekli olmadığını öğretir (Lipman, 2011).

Diyalog veya soruşturma; P4C yaklaşımının temeli sorular sorularak karşı tarafın düşündürülmesi ve kendi içinde bilgiyi yapılandırmasına dayanır. Somut deneyimlerden yola çıkarak bilginin çocuklar tarafından yapılandırılmasıdır. Temeli Sokratik diyalog yöntemine dayanır. Bir soruşturmanın düşünme becerilerini geliştirecek şekilde yapılması için bu aşamada topluluğa iyi olarak nitelendirilebilecek felsefi sorular sorulması gerekir. İyi soruların özelliklerini Dikmelik (2022) şu şekilde açıklamıştır;

- İyi soruların bir derinliği vardır ve geneldir. Örneğin bir insan üzerine değil bütün insanlar üzerine, bir ülke üzerine değil bütün ülkeler üzerinedir.
- İyi sorular bilgiye, deneye, gözleme ulaşmadan cevaplanabilecek yani ampirik olmayan sorulardır.

Kolaylaştırıcı; felsefi soruşturmada rehber olan kişidir. Kaya'ya (2020) göre öğretmen, moderatör veya rehber olan kişidir ve sınıfında demokratik sınıf iklimini oluşturmuş, felsefeye duyarlı ve sorgulama toplumundan beklenen düşünme becerilerine sahip olması gerekir. Bilgi aktarma sorumluluğunda değil, topluluğun zihinsel aktivitesini başlatan rolündedir. Sokratik diyalog yöntemiyle soruşturmayı yönlendirir. Soruşturma öncesinde uyararı, sorularını ve felsefi sorusunu hazırlamak sorumluluğundadır (Direk, 2017). Topluluğa düşüncelerini çeşitlendirebilecekleri sorular yöneltilmelidir. Soruşturmada sürekli takipte kalmalı, görüşleri ve karşıt görüşleri yakalayabilmelidir. Dikkati dağılan, takip etmekte zorlanan ya da bağlam dışında kalanlar olduğunda özetleme yapmalıdır. Kolaylaştırıcı, topluluğa kendini yetersiz hissettirmemeli, kendi görüşünü ortaya koymadan soruşturmayı devam ettirmelidir (Worley, 2020).

Çocuklar ile soruşturma yürütecek bir kolaylaştırıcının niteliklerini Sormaz Öğüt (2019) şu şekilde özetlemiştir: çocuk ve felsefeye duyarlı, dinleme becerileri gelişmiş, felsefi düşünmenin önemini içselleştirmiş, farklı fikirlere saygılı, eleştirel düşünme ve değerlendirme edimlerine sahip, demokratik bir ortamın yaratıcısı, felsefi düşünme süreçlerine ve temel felsefe bilgisine hâkim olmalıdır. Soruşturmanın felsefi arka planını görebilmeli ve felsefe

bilgisini soruşturmayı doğru yönlendirmek için kullanılmalıdır. Tüm bu süreçte fikir aşılamaktan kaçınılmalı, yönlendirmeyi doğru düşünme üzerine yapmalıdır (Sormaz Öğüt, 2019).

Çember; topluluğun oturma düzeni U şekli ya da çember şeklindedir. Herkesin birbirini gördüğü ve herkes birbiriyle rahatça iletişime geçebildiği için bu oturma düzeni kullanılır. Kolaylaştırıcı da bu çemberdeki bir noktadır, soruşturanlardan farkı yoktur.

2.1.6. Birleştirilmiş Sınıflı Öğretim

Birleştirilmiş sınıflı öğretim, bir ilkokul içerisinde farklı seviyedeki sınıfların bir arada okutulması olarak tanımlanır. Bu durum bir sınıfa düşen öğrenci azlığı, öğretmen ya da derslik eksikliği gibi sebeplerle ortaya çıkan köylere yönelik bir uygulamadır. Sınıfların birleştirilmesi ilköğretim birinci kademedeki 1-4. sınıfta tek öğretmen, iki ya da üç öğretmen şeklinde olabilir. Birleştirilmiş sınıflı öğretim, sadece Türkiye’de değil Avrupa ülkelerinde ve İngiltere, Kanada, Japonya, Amerika gibi ülkelerde uygulanan bir sistem olmakla birlikte Türk eğitim sisteminde Cumhuriyet’in kurulmasından itibaren uygulanmış ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır. İstatistiklere göre, ilkokulların yarısına yakınında birleştirilmiş sınıflı öğretim yapılmaktadır. (Erdem 2019; Şahin 2015).

Birleştirilmiş sınıflı öğretim konusunda öğretim programlarının temelleri bağlamında Erdem (2019) şunları söylemiştir; Öğretim programlarının temellerini; toplumsal, bireysel, ekonomik, tarihi ve kültürel temeller oluşturmaktadır. Öğretmen, birleştirilmiş sınıfta toplumsal temellere yönelik olarak öğrencilerin hak ve sorumluluklarını bilmesi ve demokrasi bilincinin gelişmesine önem vermelidir. Bireysel anlamda öğrencilerin özgün kişilikler olarak yetişmesine katkı sağlamalı ve öğrenmeyi öğretmelidir. Ekonomik anlamda öğrencilerin bilinçli tüketici, girişimci olarak yetişmelerine katkı sunmalıdır. Tarihi ve kültürel temeller anlamında öğrencilere tarihi, kültürel, sanatsal değerleri benimsetmelidir.

Birleştirilmiş sınıflı öğretimin yararlarını Şahin (2015) şu şekilde özetlemiştir;

- İnsan kaynakları ve maddi kaynaklar verimli bir şekilde değerlendirilmiş olur.
- Eğitimde önemli bir yeri olan grup çalışması, akran öğrenmesi, bağımsız çalışma gibi işbirlikçi yöntem ve teknikler birleştirilmiş sınıfta zorunlu olarak vardır.
- Farklı yaş seviyesindeki öğrencilerin bir arada olması yardımlaşma, özdenetim, sorumluluk gibi değerlerin artmasına ve demokratik sınıf ortamının oluşmasına etkilidir.
- Derslerin bir bölümü “ödevli ders” olarak planlanır. Bu durum kendi kendine öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, araştırma yapma, özyönetim gibi becerileri geliştirir.

Birleştirilmiş sınıflı öğretimin kaliteli bir şekilde devam etmesi için de gerekli olan öğrenci kazanımları;

- Planlı çalışma
- Öğrenmeyi öğrenme
- Araştırma, inceleme, deney çalışmalarını nasıl yapacağını bilme
- Kitap, sözlük, atlas, ansiklopedi ya da dijital kaynakları verimli kullanma
- Okuma ve yazma alanında daha deneyimli olma
- Zamanı iyi kullanma
- Dikkat süresinin artmasıdır.

Birleştirilmiş sınıflı öğretim farklı alanlarda sağladığı yararlarla birlikte öğretmen ve öğrencilere bazı sınırlılıklar da getirmektedir. Bunlar;

- Öğretmenin görev ve sorumlulukları artmaktadır.
- Programda verilen kazanımlara ulaşmak zorlaşmaktadır.
- Öğretmenler yeterli deneyim, bilgi ve donanıma sahip olmaması ve yeterince rehberlik alamaması bazı zorlukları beraberinde getirmektedir.

2.1.7. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi

Felsefe eğitimi ve düşünme eğitiminin öncesinde eğitim sisteminde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri aslında felsefe eğitiminin temelini oluşturur. Felsefe dersi ilkokulda Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler, ortaokulda Sosyal Bilgiler ve Düşünme Eğitimi dersleri içinde vardır. İlkokuldan itibaren bu derslerde felsefenin yansıması görülür. Bireylerde felsefe bilinci oluşturmak, sorgulama ve düşünme becerileri kazandırmak için birinci kademedeki bakılması gereken ders Hayat Bilgisi dersidir.

2.1.7.1. Hayat Bilgisi

Eğitim ve öğretimin genel amacı, öğrencilerin gelişim düzeylerine göre gerekli beceri ve yeterlilikleri kazanmış olmaları, bu beceri ve yeterlilikleri değerler çerçevesinde hayatlarında uygulamaya koymalarıdır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Bu amaçlar doğrultusunda eğitim ve öğretim, programlar çerçevesinde özel amaçlara ayrılmış derslerde yapılır. Hayat Bilgisi dersi 1, 2, 3. sınıf seviyesinde eğitimin amaçlarına uygun olarak öğrencilere sunulan ilk derstir. Dersin konuları okul, aile, doğa gibi kavramlar etrafında toplanmıştır. Ancak birçok disiplini birlikte ele alan bütüncül bir derstir. Hayat Bilgisi dersi

öğrencilerin toplumla ve yaşadığı dünya ile uyum içinde yaşaması için gerekli temel beceri ve tutumları kazandırmaya yönelik bir derstir. Hayat Bilgisi dersi 4. sınıftan itibaren okutulan Sosyal Bilgiler dersinin temelini oluşturur (Şimşek, 2014).

Hayat Bilgisi dersi bütüncül bir anlayışla oluşturulmuştur ve diğer derslerden bağımsız olarak ele alınamaz. Birden fazla disiplini elinde tutar, diğer derslerin hepsiyle ilişkilidir. Bu noktada felsefenin diğer bilimlerin çıkış noktası olması ve karşılıklı olarak bilimlerle etkileşim içinde olması Hayat Bilgisi dersi ile benzetilebilir. Hayat Bilgisi dersi de felsefenin diğer bilimlerin çıkış noktası olması gibi birçok alanla ilgili bilgi, beceri ve tutumu içinde barındırır. Hayat Bilgisi dersi tanımlarına baktığımızda hatta dersin ismine bile baktığımızda yaşamı anlamlandırma noktasında felsefe ile benzetilmektedir. Şimşek (2014)'e göre çocuk doğası gereği hayata, olaylara bütüncül olarak bakar. Ne zaman ki 1.sınıf ve formal eğitim hayatı başlar böylece bütün olan her şey derslere, disiplinlere, konulara bölünür. Çocuğun bu bütüncül doğal öğrenme durumu, Hayat Bilgisi dersinin mihver ders olma özelliğinin bir nedenidir.

MEB (2018)'e göre, Hayat Bilgisi dersi genel amaçların altında değerler, temel yaşam becerileri ve kavramlar; bunların da altında ünite ve kazanımlar olarak yapılandırılmıştır. Hayat Bilgisi dersinin yapısı içindeki bu kavramların tamamı birbiri ile ilişkilidir. Hayat Bilgisi Programı'nın genel amacı günümüzde gerekli olan yaşam becerilerine sahip, fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı, ülkesinin değerlerini taşıyan, çevresine karşı duyarlı bireyler yetiştirmektir. Bu amaçlar çerçevesinde Hayat Bilgisi Programı'nda yer alan temel yaşam becerileri şunlardır:

Araştırma, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma, değişim ve sürekliliği algılama, dengeli beslenme, doğayı koruma, girişimcilik, gözlem, iletişim, iş birliği, karar verme, kariyer bilinci geliştirme, kaynakların kullanımı, kendini koruma, kendini tanıma, kişisel bakım, kurallara uyma, mekânı algılama, milli ve kültürel değerler, öz yönetim, sağlığı koruma, sorun çözme, sosyal katılım ve zaman yönetimidir.

Hayat Bilgisi Programı'nda yer alan bir diğer öge ise değerlerdir. Değer, geçmişten günümüze gelen ve geleceğimizi şekillendirecek olan toplumsal, insani, milli, manevi niteliklerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018; Türk Dil Kurumu, 2005). Eğitim sisteminin amaçlarından birisi belirli değerleri benimsemiş ve hayatında üstün tutan insanlar yetiştirmektir. Değerler bütün derslerle bütünleşmiş bir şekilde programlarda yer alır. Temel olarak alınan kök değerler derslerin içeriğine göre detaylanır ve değişiklik gösterebilir. Hayat Bilgisi Programı'nda yer alan kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Hayat Bilgisi dersinde yer alan değerler kök değerlerden ibarettir. Değerler bütün programlarla bütünleşik bir şekilde yer bulur ve örtük

bir şekilde ele alınır ya da kazanımlarla eşleştirilerek öğretim sürecine dâhil edilir. Tablo 1’de örnek olarak kök değerler üçüncü sınıf Hayat Bilgisi kazanımları ile birlikte verilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Tablo 1. Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Kazanımları ile Kök Değerlerin İlişkilendirilmesi

Kök Değer	Kazanım
Adalet	H.B.3.1.8. Okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını okul ortamında demokratik yollarla ifade eder.
Dostluk	H.B.3.1.3. Arkadaşlarının davranışlarının kendisini nasıl etkilediğini fark eder.
Dürüstlük	H:B:3.1.1. Güçlü yönlerini ve güçlendirilmesi gereken yönlerini fark eder.
Öz Denetim	H:B:3.2.7. Planlı olmanın kişisel yaşamına olan katkılarına örnekler verir.
Sabır	H.B. 3.1.2. Davranışlarının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder.
Saygı	H.B.3.1.4. Arkadaşlık sürecinde dikkat edilmesi gereken hususları kavrar.
Sevgi	H.B.3.1.2. Davranışlarının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder.
Sorumluluk	H.B.3.2.4. Evde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirir.
Vatanseverlik	H.B.3.5.6. Milli birlik ve beraberliğin toplum hayatına katkılarını araştırır.
Yardımseverlik	H.B.3.1.7. Okuldaki sosyal yardımlaşma ve dayanışma ile ilgili çalışmalara katılmaya istekli olur.

2.1.7.2. Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) tanımına göre etkin vatandaşlık için gerekli sosyal ve beşeri bilimleri kendine özgü planı içinde bir çerçeve halinde sunan bir programdır. Sosyal Bilgiler dersi yine Hayat Bilgisi dersi gibi toplu öğretimi esas almış farklı disiplinleri içine alan bir derstir. 4, 5, 6, 7. sınıflarda okutulan dersin amacı, Milli Eğitim Bakanlığı (2018)'na göre, vatanını milletini seven, milli bilince sahip vatandaşlar ve evrensel değerlere sahip erdemli insan yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler dersi içinde aile, toplum, ülke, bilim, teknoloji, ekonomi, vatandaşlık, küresellik gibi hayatla ilgili birçok kavram yer alır. Bu kavramlar Sosyal Bilimler dediğimiz felsefe, hukuk, sosyoloji, psikoloji, ekonomi gibi disiplinlere ait kavramlardır.

Sosyal Bilgiler dersi Amerika'da bazı toplumsal sorunlara çözüm bulmak amacıyla ortaya atılmış, sonrasında başka ülkeler tarafından da eğitim programlarına dâhil edilmiştir. Eğitim kademesi, ders saati ya da dersin ismi farklılaşsa da amaç ve içerik birbirine benzerdir. İnsanın yaşamı ve yakın çevresinden itibaren dünyada yaşanan olaylar çerçevesinde amaç ve içerikler belirlenirken ülkelerin eğitim politikalarına göre farklılıklar görülebilmektedir. Eğitim süreci ise genellikle yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak öğrenci merkezli öğretmenin rehber konumunda olduğu şekliyle tercih edilmektedir (Deveci ve Öztürk, 2020).

Sosyal Bilgiler dersinin felsefesi İlerlemecilik akımı ile temellendirilir. Hayatın tam olarak içinden olan kavramlar ve olaylar İlerlemeci anlayışa göre, çocuğa göre indirgenerek Sosyal Bilgiler dersinin tasarımı yapılır. İlerlemecilik felsefesine göre okul gerçek hayatın bir kesitidir ve çocuklar gerçek hayatın içinden konularda eğitim ve öğretim alır. İçerik ve program İlerlemeci felsefe üzerine öğrencinin yaşantı yoluyla öğrenmesi, bir bütün olarak gelişmesi, değişim ve gelişime uyum sağlayabilmesi amaçlarına göre hazırlanır (Kaya, 2021). İlerlemeci anlayışın savunucusu John Dewey demokrasi kavramına vurgu yapar. Sosyal Bilgiler dersi de sosyal bilimlerin bütün kavram ve değerlerinin öğrenciye aktaramayacağı için demokrasi kavramına uygun bir ayrıştırma yapar. Demokratik toplum için gerekli bilgileri seçerek bireyleri iyi vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçlar (Ertuğrul, 2021).

İlerlemecilik felsefesinin etkileri Cumhuriyet dönemindeki bütün eğitim programlarında görülür. 2005'te kullanılmaya başlayan eğitim programı ise tamamen İlerlemeci eğitim anlayışıyla oluşturulmuştur. 2005'ten bu yana bilginin öğrenci tarafından yapılandırıldığı yaklaşım çerçevesinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri okutulmaktadır. Dersler, öğretmenin rehber olduğu öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin kullanıldığı bir anlayışa evrilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi içerik olarak öğrenci merkezli

anlayışla hareket edilecek temel derstir. Buna sebep olarak Sosyal Bilgiler dersinin içeriğindeki aile, çevre, bireyin çevresindeki ortamlar, kurumlar vb. hayatın içinden öğrenme kaynakları gösterilebilir. Program bu anlayış içinde hazırlanmışken yapılan araştırmalar derslerde geleneksel yöntemlerin uygulandığını göstermektedir (Ertuğrul, 2021).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı öğretimin amaçları ve dersin özel amaçları çerçevesinde öğrenme alanlarına ayrılarak oluşturulmuştur. Öğrenme alanları: Birey ve Toplum; Kültür ve Miras; İnsanlar, Yerler ve Çevreler; Bilgi, Teknoloji ve Toplum; Üretim, Dağıtım ve Tüketim; Etkin Vatandaşlık; Küresel Bağlantılar şeklindedir. Programda bu öğrenme alanlarının altında kazanımlar ve kavramlar yer alır. Öğrenme alanları, kazanımlar ve kavramlarla bütünleşik bir şekilde değerler ile yetkinlikler bulunur. Değerler her ders özelinde kök değerler etrafında genişletilir. Hayat Bilgisi Programı'nda yer alan kök değerlerin daha detaylı hali Sosyal Bilgiler Programı'nda yer alır. Tablo 2'de kök değerler ile dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler kazanımlarının ilişkilendirilmesi verilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Tablo 2. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları ile Kök Değerlerin İlişkilendirilmesi

Kök Değer	Kazanım
Adalet	4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.
Dostluk	4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.
Dürüstlük	4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.
Öz Denetim	4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.
Sabır	4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.
Saygı	4.7.4. Farklı kültürlere saygı gösterir.
Sevgi	4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.
Sorumluluk	4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.
Vatanseverlik	4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.

Yardımseverlik 4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.

2.2. İlgili Araştırmalar

Çocuklar için felsefe çalışmaları Türkiye’de ve yurt dışında giderek artmakta ve çeşitlenmektedir. Okul öncesinden üniversite seviyesine kadar bütün eğitim seviyelerinde çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan çalışmalardan bazıları aşağıda yer almaktadır. Bu çalışmalar okul öncesi, ilkokul ve ortaokul seviyesinde çalışma gruplarıyla uygulamaya dönük çalışmalardan seçilmiştir. Çalışmalarda çocuklar için felsefe uygulamalarının yaratıcı düşünme eleştirel düşünme ve özenli düşünme becerileri ile bu becerilerin alt basamaklarında soru sorma, akıl yürütme, diyalog, öz farkındalık ve sosyal farkındalık gibi beceriler ile başarı düzeylerinde olumlu etkisi görülmüştür.

2.2.1. Çocuklar İçin Felsefe Alanında Yurt Dışında Yapılan Bazı Çalışmalar

Fisher (2001) çocuklar için felsefenin ne olduğunu ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirmede nasıl kullanılacağını ortaya koymayı amaçladığı çalışmada ilkokul öğrencilerinden oluşan bir çalışma grubu ile araştırmasını tamamlamıştır. Okuryazarlık becerileri ile felsefi tartışmaları bir araya getirerek“ Düşünmek için Hikayeler” yaklaşımını geliştiren araştırmacı, okur yazarlık becerilerinin ve öğrenci başarı düzeylerinin arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

Trickey ve Topping, (2004) çocuklar için felsefeye yönelik yapılan ön test- son test kontrol gruplu deneysel çalışmaları analiz etmeyi amaçlamışlardır. 3 yaş ile 11-12 yaş arası örneklemle Amerika, İngiltere, Kanada, Galler, İskoçya gibi ülkelerde yapılan çalışmaları özetlemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, çocuklar için felsefenin olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cullen (2016) çocuklar için felsefe uygulamalarının soyut düşünme becerilerine etkisini görmeyi amaçladığı araştırmasında 2 öğretmen ve 6-8 yaş grubunda 23 kişilik bir örneklemle çalışmayı tamamlamıştır. Verilerini soru kadranı isimli çocuklar için felsefe aracını kullanarak toplamıştır. Elde ettiği nicel ve nitel verilerle kısa sürede çocuklar için felsefe uygulamalarının eleştirel, yaratıcı, özenli ve işbirlikçi düşünme becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğu bulgularına ulaşmıştır.

Trickey ve Topping, (2014) tarafından yapılan çocuklar için felsefede diyalogun rolünü ortaya koymayı amaçlayan çalışmada 10 yaşında 180 öğrencilik bir örneklem vardır. Matthew Lipman’ın çalışmalarının kullanıldığı çalışmada veriler, video kayıtları ve öğrenci

diyaloglarıyla toplanmıştır. Verilerin analizi sonucunda açık uçlu soruların kullanımda ve sınıf diyaloglarına katılımda artış, gerekçe sunmada gelişme gözlenmiştir.

2.2.2. Çocuklar İçin Felsefe Alanında Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar

Akkocaoğlu Çayır (2015), çocuklar için felsefe eğitiminin ilkökul 3. sınıf öğrencilerini bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanda nasıl etkilediğini tespit etmeyi amaçladığı tezinde 48 öğrenci ve 2 öğretmenden oluşan bir örnekleme araştırma yapmıştır. Katılımcı gözlemci rolü ile araştırmayı yapıp veri toplama basamağında doküman analizi kapsamında günlükler, ev ödevleri ve sınıf içi yazılı etkinliklerden yararlanmış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Veri analizi sonucunda öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanda değişimler yaşandığı bulgusuna ulaşmıştır.

Taş (2017), çocuklar için felsefe eğitim programının 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına etkisini incelediği çalışmada 76 öğrenci ile yarı deneysel bir çalışma yürütmüştür. Veri toplama aracı olarak “Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (TYDT) Şekilsel A Formu” ve “Beklenmedik İçerik Değişikliği, Birinci Dereceden Yanlış Kanı Atfı Görevi ve İkinci Dereceden Yanlış Kanı Atfı Görevi” kullanmıştır. Veri analizi sonucunda çocuklar için felsefe eğitim programının 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına olumlu etkisi olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Demirtaş, Karadağ ve Gülenç (2018), okul öncesi dönemdeki çocuklara uygulanan çocuklarla felsefe öğretim programının sorgulama süreçlerinde çocukların oluşturdukları soruların düzeyi ve verdikleri cevapların niteliği üzerindeki farklılığı ortaya çıkarmak amacıyla yaptıkları çalışmada örnekleme 14 okul öncesi öğrencisi oluşturmaktadır. Yarı deneysel olarak desenlenen çalışmanın verileri, felsefi sorgulama metni ve sorularını içeren görüşme formu ve video kayıtları ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda çocuklar için felsefe programının çocukların oluşturduğu soruların düzeyini ve cevapların niteliğini artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kaya (2020) Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri bağlamında gerçekleşen çocuklar için felsefe oturumları ile çocukların felsefi duyarlılığını, kavram kazanımları, soru sorma becerileri, öz farkındalık ve sosyal farkındalık becerilerini artırmayı amaçladığı tezinde 2. ve 4. sınıf seviyesinde toplam 42 öğrenci ile araştırma yapmıştır. Veri toplama araçları olarak açık uçlu ön algı ve son algı anketi, gözlem formu, öğrenci ve öğretmen görüşme formları, video analizi ve öğrenci günlükleri kullanılmıştır. Elde edilen verileri içerik analizi tekniği ile MAXQUDA programı ile çözümleyen araştırmacı, soru çeşitliliği ve felsefi duyarlılık

boyutunda nispeten, kavram üzerine düşünme öz farkındalık ve sosyal farkındalık boyutunda ise olumlu gelişim gözleendiği sonucuna ulaşmıştır.

Turhan (2021) çocuklar için felsefe eğitiminin ilkokul 3. sınıf öğrencileri üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçladığı çalışmada 3. sınıf seviyesinde 18 öğrenci ile araştırmayı yürütmüştür. Veri toplama aracı olarak öğrenci ve öğretmen görüşme formları, gözlem formu, video kayıt analizi ve öğrenci günlükleri kullanmıştır. Elde edilen verileri MAXQUDA programı ile çözümleyen araştırmacı, çocuklar için felsefe eğitiminin ilkokul 3. sınıf öğrencilerinin soru sorma, yaratıcı düşünme, özenli düşünme ve eleştirel düşünme becerilerinde olumlu gelişim sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Akan (2022), Hayat Bilgisi öğretiminde çocuklar için felsefe etkinliklerinin yaratıcı düşünme becerisi üzerindeki etkisini incelemeyi amaçladığı çalışmada, 60 kişilik bir örnekleme çalışmıştır. Veri toplama aracı olarak Torrance Yaratıcı Düşünme Testi (Torrance Tests of Creative Thinking TTCT) Şekil Testi A Formunu kullanmıştır. Araştırmada Hayat Bilgisi öğretiminde çocuklar için felsefe etkinliklerinin yaratıcı düşünme becerisi üzerinde anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ve deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve veri analizi ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir. Çalışma grubunu birleştirilmiş sınıflı 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören 5 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama basmağı, araştırmacı tarafından hazırlanan “Felsefi Sorular İçeren Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ve Gregory (2008) tarafından hazırlanan “Okul Öncesi ve İlkokul Felsefe Dersi Gözlem Formu” şeklinde iki veri toplama aracı ile tamamlanmıştır. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak için birtakım adımlar atılmış ve veriler betimsel analiz yapılarak incelenmiştir. Bu süreç aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar insan davranışlarını doğal ortamında derinlemesine anlamayı amaçlayan esnek ve bütüncül çalışmalardır. Sosyal bilimlere yönelik araştırmalarda sıklıkla tercih edilen nitel yöntemler, insanın sosyal veya doğal ortamını bozmadan, araştırmacının katılımcı bir rol üstlendiği, bütüncül yaklaşımla esnek ve tümevarımcı bir şekilde tamamlanan araştırmalardır. Nitel araştırmalar başlığı altında kültür analizi, olgubilim, durum çalışması, eylem araştırması, kuram oluşturma şeklinde desenler vardır. Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, bir olguyu yapay bir çevre oluşturmaksızın gerçek yaşam çevresinde olguyu ve çevreyi birbirinden ayırmadan birden çok veri toplama aracı kullanılarak yapılan örnek olay araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Sönmez & Alacapınar’a (2016) göre olgu ya da durum; güncel, özel, ilginç ve karmaşık olmalı ve kendi şartları içerisinde incelenmelidir.

Bu çalışma tek ögeli bir durum deseninde planlanmıştır. Bu desende bir kurum, program, sınıf vb. tek bir birim vardır. Kendine özgü durumların çalışılmasında, daha önce çalışılmamış ya da ulaşılmamış durumların çalışılmasında, bir kuramın doğrulanması ya da çürütülmesi amacıyla bu desen kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmada verilerin analizi ise veriler hazırlandıktan sonra düzenlenmesini, kod ve temaların oluşturulup şekil, şema, tablo ve grafiklerle sunma şeklinde ilerler. Bir durum çalışmasında analiz durumun ve bulunduğu ortamın derinlemesine tasvir edilmesini gerektirir.

(Creswell, 2013). Verilerin incelenmesi iki şekilde yapılabilir; içerik analizi ve betimsel analiz. Bu çalışmada verilerin analizi betimsel olarak yapılmıştır. Betimsel analiz çalışmanın kavramsal olarak önceden net bir şekilde belli olduğu temaların belirgin olduğu durumlarda yapılır. Betimsel analizin aşamaları; tema çerçevenin oluşturulması, verilerin bu çerçeveye göre işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmaya bu bağlamda bakıldığında doğal ortam öğrencilerin sınıf ortamıdır. Araştırmacı aynı zamanda gözlemci olarak çalışmayı kendisi yürütmüştür. Uygulama sürecinde felsefe oturumlarını yönetip görüşmeleri tamamlamış bu sebepten gözlem formlarını her uygulamadan sonra ses kayıtlarına dönüş yaparak doldurmuştur. Araştırmadaki durum çocuklar için felsefe programıdır. Buradaki durumun sınırları 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler programındaki kök değerler olarak belirlenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmada nitel araştırmaya uygun olarak amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir ya da uygun örnekleme ile çalışma grubu belirlenmiştir. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi araştırmacı tarafından erişilebilirliği yüksek olan, verileri kolayca toplayacağı kişi ve grupların seçilmesi veya diğer örnekleme yöntemlerini kullanma imkânı olmayan durumlarda kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Sönmez ve Alacapınar, 2016)

Araştırmanın çalışma grubunu Sivas ili Yıldızeli ilçesinde bulunan birleştirilmiş sınıflı köy okulundan 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılar çalışma boyunca Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların bilgileri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Çalışma Grubu Kişisel Bilgileri

Kod	Sınıfı	Ders
Ö1	3. sınıf	Hayat Bilgisi
Ö2	3. sınıf	Hayat Bilgisi
Ö3	3.sınıf	Hayat Bilgisi
Ö4	4.sınıf	Sosyal Bilgiler
Ö5	4. sınıf	Sosyal Bilgiler

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması gözlem ve görüşme formu kullanılarak yapılmıştır. Verilerin toplanması için Etik Kurul İzni ve Sivas Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (Ek 1. ve Ek 2.). Veriler toplanırken görüşmelerin ses kaydı yapılmıştır. Gözlem formlarının doldurulması ve ses kayıtlarının çözümlenmesi ile veri toplama süreci sona ermiştir.

3.3.1. Görüşme Formu

Görüşme formu olarak “Felsefi Sorular İçeren Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” hazırlanmıştır (Ek 3.). 10 farklı çocuk kitabı ve her kitabın içeriğine göre değişen giriş soruları ve felsefi sorulardan oluşan form haftada 1 ders saatini kapsayacak şekilde uygulanmıştır. Çocuk kitapları ve sorular hazırlanırken bu alanda uygulama yapan kişilerden görüş alınmış ve bu araştırma sınırları içindeki değerlerin daha önceden sorgulandığı kitaplara öncelik verilmiştir. Verilerin toplanması aşamasında yapılan çocuklar için felsefe uygulamaları yarı yapılandırılmış grup görüşmeleri şeklindedir. Çocuklar için felsefe oturumları öncesinde bir uyaran (hikâye, şiir, fotoğraf) çerçevesinde giriş soruları ve felsefi sorular hazırlanır (Suvaroğlu ve diğerleri, 2022).

Görüşme formu hazırlama süreci şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Uygulayıcı çocuklar için felsefe alanında eğitim veren bir kurumdan çocuklar için felsefe uygulayıcı eğitimi almıştır (Ek 4.).
- Çocuklar için felsefe alanında uygulayıcı olan uzman kişilerden görüşler alınarak çocuklar için felsefe oturumlarında kullanılabilecek çocuk kitapları taranmıştır.
- Uygulama alanı Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi için ortak olan 10 kök değer olarak sınırlandırılmıştır.
- Çocuklar için felsefe alanında daha önce uyaran olarak kullanılmış ve kök değerlerin sorgulanabileceği 10 adet çocuk kitabına karar verilmiştir.
- Çocuk kitaplarında felsefi sorular ve felsefi sorulara bağlam teşkil edecek başlangıç soruları hazırlanmıştır.
- Bu süreç çocuklar için felsefe alanında uzman bir akademisyen tarafından incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

3.3.2. Gözlem Formu

Gözlem formu olarak Gregory (2008) “Okul Öncesi ve İlkokul Felsefe Dersi Gözlem Formu” isimli formu kullanılmıştır (Ek 5.). Form araştırmacı tarafından görüşmelerin çözümlenmesinin ardından her öğrenci için doldurulmuştur. Formda verilen düşünme becerilerine ait alt basamaklardaki kriterler literatür taraması yapılarak eleştirel düşünme becerileri, yaratıcı düşünme becerileri, özenli düşünme becerileri şeklinde başlıklara göre ayrılmıştır (Tablo 2.). Sonrasında formların değerlendirilmesi için puanlama yapılmıştır. Çok iyi (Ç) 4, İyi (İ) 3, Geliştirilmeli (G) 2, Desteklenmeli (D) 1 puan şeklinde puanlama yapılmıştır. Temalara göre toplam puanların hesaplanması 10 hafta boyunca ilgili tema altındaki alt becerilerden alınan puanların öğrenci bazında toplanmasıyla elde edilmiştir.

3.3.3. Geçerlik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik, bilginin doğruluğu konusunda gereken önlemlerin alınması ve araştırmada süreci, toplanan verileri detaylı ve anlaşılır biçimde tanımlamayı kapsar. Bu anlamda nitel çalışmalarda inandırıcılık, aktarılabilir olma, tutarlı olma, doğrulama imkânı sunması geçerlik ve güvenilirlik açısından önemli stratejilerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

- İç geçerlik anlamına gelen inandırıcılık için kullanılabilecek yöntemler; uzun süreli etkileşim, derinlemesine veri toplama, çeşitleme veya üçgenleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyididir. İnandırıcılık bir araştırmanın bilimsel bilgi olarak kabul edilebilmesi için önemlidir.
- Dış geçerlik veya genelleme anlamında kullanılan aktarılabilirlik nitel çalışmaların bir başka özelliğidir. Nicel araştırmaların sonucunda evrene genelleme durumu nitel bir çalışmada yakın bir örnekleme olay ve olguların tekrar temsil edilmesi mümkün olmadığından bunun yerine aktarılabilir olma durumu söz konusudur. Bu şekilde araştırmayla ilgili benzer ortamlarda araştırma sürecine ilişkin bir anlayış oluşturabilirler. Aktarılabilirlik açısından veriler ayrıntılı bir şekilde açıklanır, doğrudan alıntılara yer verilir.
- İç güvenilirlik anlamında nitel araştırmalarda tutarlılık kavramı ön plana çıkmaktadır. Tutarlılık incelemesi bu anlamda kullanılabilecek bir yöntemdir ve amacı araştırma sürecinin farklı bir gözle değerlendirilmesidir.
- Dış güvenilirlik anlamına gelen teyit edilebilirlik nesnellik durumunun yerine kullanılmaktadır. Nitel bir araştırmanın tam anlamıyla nesnel olması mümkün

değildir bunun yerine teyit incelemesi yöntemi kullanılır. Burada araştırmacının yapması gereken ulaştığı bulguları ve sonuçları ham veriler ile karşılaştırarak değerlendirme yapmasıdır.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik anlamında bu çalışmalardan en yaygın olarak farklı veri kaynakları arasında çeşitleme, derinlemesine betimleme ve katılımcı teyidi yöntemleri kullanılır (Creswell, 2013).

Bu araştırmada geçerlik ve güvenirliği sağlamak adına veri toplama araçları çeşitlenmiş gözlem ve görüşme formu birlikte kullanılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınarak çözümlenmesi yapılmıştır. Yapılan çözümlenmeler ve doldurulan gözlem formları araştırmacı dışında bir uzman sınıf öğretmeni tarafından tekrar incelenmiş çıkan sonuçlarda hemfikir olduğu görülmüştür. Bulgular bölümünde görüşmelerden öne çıkan öğrenci ifadelerine sıklıkla yer verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Çalışmanın kuramsal boyutu tamamlanıp çalışma grubu belirlenmiş ardından problem cümlelerine uygun veri toplama araçlarına karar verilmiştir. Bunun sonrasında çocuklar için felsefe programı oluşturulmuştur. Program, gerekli izinler alındıktan sonra uygulamaya koyulmuştur. Gözlem formunun doldurulması ve görüşmelerin çözümlenerek yazıya dökülmesiyle veri toplama süreci tamamlanmıştır

Çocuklar için felsefe programında ele alınan çocuk kitapları ve değer-kavramlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ele Alınan Çocuk Kitapları ve Değer-Kavram Tablosu

Çocuk Kitabı	Değer-Kavram
İki Bana Bir Sana	Adalet
Bekçi Amos'un Hastalandığı Gün	Dostluk
Yalan Söylersem Ne Olur? /Bal Gibi Felsefe	Dürüstlük
Benden Bir Tane Daha Olsa	Özdenetim
Beklemeyi Sevmeyen Tavşan	Sabır
Huysuz Uğur Böceği	Saygı
Akıllı Tilkinin Masalı	Sevgi
Bir Kabuğu Paylaşmak	Sorumluluk
Yüzyüz	Vatanseverlik
Hoş Geldiniz	Yardımseverlik

Verilerin toplanması için aşağıdaki basamaklar izlenmiştir.

1. Katılımcılar belirlenmiştir.
2. Çocuklar için felsefe programı oluşturulmuştur.
3. Gerekli izinler alındıktan sonra program uygulanmaya başlamıştır.
4. Programın uygulamaya başlamasından önce öğrencilerle bir toplantı yapılmış felsefenin ne olduğu, çocuklar için felsefe yönteminin nasıl kullanılacağı kuralların neler olduğu açıklanmıştır.
5. Programın uygulanması 1 Aralık 2022 Perşembe günü başlamış 9 Mart 2023 Perşembe günü tamamlanmıştır.
6. “Felsefi Sorular İçeren Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılarak 10 haftalık, haftada 1 saatlik uygulama yapılmıştır. Görüşmeler ses kaydı altına alınmıştır.
7. Ses kayıtlarının çözümlemeleri yapılmış ve gözlem formları her öğrenci için doldurulmuştur.
8. Bu süre içinde okuldan nakil alınan 3 öğrencinin verileri araştırmadan çıkarılmış ve kayıp veri olarak kaydedilmiştir.
9. Gözlem formlarındaki veriler tablolar haline getirilerek değerlendirilmiş, öğrencilerin öne çıkan ifadeleri ile desteklenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmada bu aşamada uygulama sırasında alınan ses kayıtları bilgisayar ortamında yazıya dökülmüş ve çözümlemesi yapılmış ve görüşme verileri düzenlenmiştir. Gözlem formunun analiz sürecinde ise şunlar yapılmıştır. Araştırma sorularına ait temalar belirlenmiş ve gözlem formundaki kriterler bu temalara göre ayrılmıştır. Uygulamaların ardından gözlem formu her öğrenci için doldurulmuştur. Gözlem formundaki işaretlemeler desteklenmeli (1), geliştirilmeli (2), iyi (3), çok iyi (4) şeklinde puanlanmıştır. Öğrencilere ait gözlem formları bu temalara göre excel tabloları haline getirilmiştir.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde veri toplama araçları ile elde edilen bulgular, verilerin betimsel analizinden sonra araştırmanın problem cümlelerine göre düzenlenmiştir. Elde edilen bulgular eleştirel düşünme becerileri, yaratıcı düşünme becerileri ve özenli düşünme becerileri temaları altında incelenmiştir. İş birlikçi düşünme becerileri diğer 3 beceri alanı içinde yer almaktadır. Lipman (2003) iş birlikçi düşünmeyi ayrı bir başlık altında ele almamış bu çalışmada da iş birlikçi düşünme becerileri teması diğer temalar altında ele alınmıştır. Temalar, Mathew Lipman tarafından çocuklar için felsefenin çıktısı olarak belirtilen düşünme becerileri ile benzerlik göstermektedir. Temaların altında yer alan alt düşünme basamakları Okul Öncesi ve İlkokul Felsefe Dersi Gözlem Formu'nda yer alan becerilerdir. Temalara göre bu becerilerin ayrıştırılması genel olarak Roger Sutcliffe'in geliştirdiği Evaluation form for Community of Inquiry isimli değerlendirme formuna göre yapılmıştır (Akt. Akkocaoğlu Çayır, 2021). Bu temalar ve alt düşünme becerileri Tablo 5.'de verilmiştir.

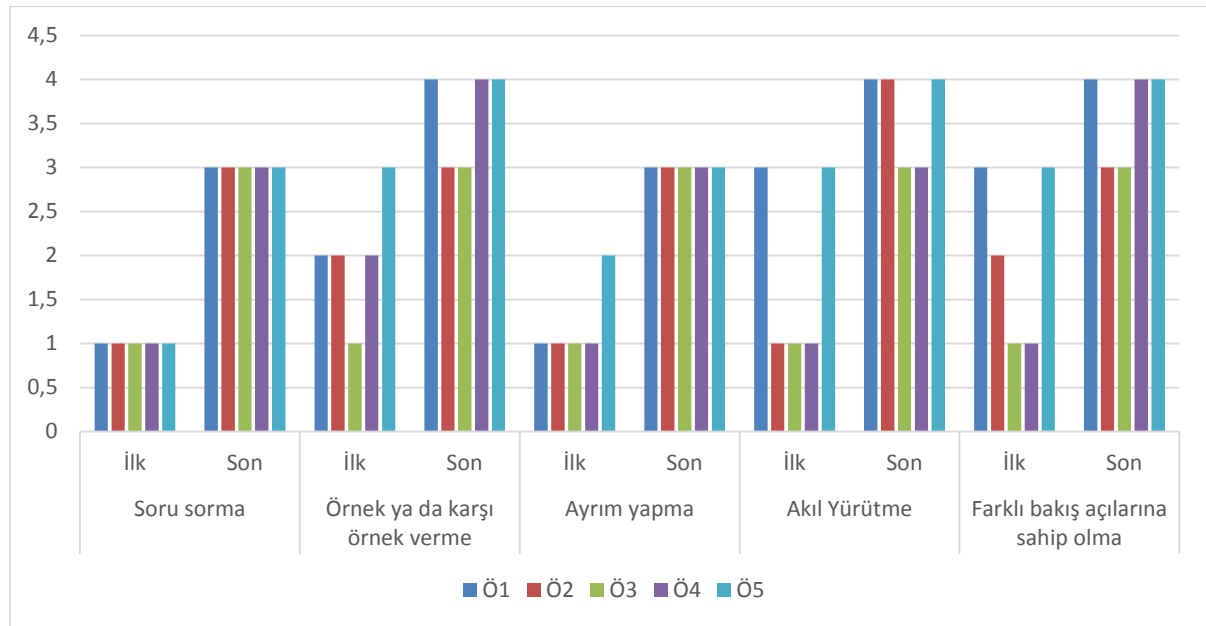
Tablo 5. Temalar ve Alt Düşünme Becerileri

Eleştirel düşünme becerileri	Yaratıcı düşünme becerileri	Özenli düşünme becerileri
Soru sorma	Katılma ya da katılmama	Eksiklerini, hatalarını düzenleme
Örnek ya da karşı örnek verme	Gerekçe sunma	Düşüncelerini yeniden bildirme, özetleme
Ayrım yapma	Açıklama, öneri, hipotez sunma	Diğerlerini dikkatlice dinleme
Akıl yürütme	Sınıflama, kategorilere ayırma	Diğerlerini konuşmaya davet etme
Farklı bakış açılarına sahip	Kıyaslama	Diğerlerine özenli olma ya da saygı gösterme
	İlişki kurma	Eleştirileri kabul etme
	Benzerlik kurma	Görüşlerini yeniden düzenleme
	Tanım yapma	
	Sonuç çıkarma	
	Varsayımı tanımlama	
	Koşullu durumlar oluşturma	

4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın eleştirel düşünme boyutunda öğrencilere katkısına ait bulgular bu bölümde verilmiştir. Eleştirel düşünme becerisine ait alt basamaklardaki beceriler; soru sorma, örnek ya da karşı örnek verme, ayırım yapma, akıl yürütme ve farklı bakış açılarına sahip olma becerileridir. Öğrencilerin bu becerilere ilişkin gelişim süreci tabloları ve bu becerilere örnek teşkil edebilecek öne çıkan ifadeler bu başlık altında yer verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Gelişim Süreci

Tablo 6’da görüldüğü gibi, öğrenciler süreç boyunca eleştirel düşünme basamaklarında gelişim göstermiştir. Tabloda eleştirel düşünmenin alt basamaklarında öğrencilerin ilk değerlendirme ve son değerlendirme puanları yer almaktadır.

Eleştirel düşünme/soru sorma basamağında ilk değerlendirmede öğrencilerin hiçbiri diğerlerine soru yöneltilmemişken Ö1, “Keşke Benden Bir Tane Daha Olsa” isimli hikâyede “Öğretmenim bu soruyu ben Medine Merve’ye soruyorum” şeklinde soru yöneltebilmiştir. Ö2, “İki Bana Bir Sana” isimli hikâyede “Öğretmenim Cemile’ye soru sorabilir miyim?” şeklinde soru yöneltebilmiştir. Ö3, “Beklemeyi Sevmeyen Tavşan” isimli hikâyede “Öğretmenim Melek’e bir sorum olacaktı...” diye soru yöneltebilmiştir. Ö4, “Keşke Benden Bir Tane Daha Olsa” isimli hikâyede “Ben bu soruyu Melek’e soruyorum...” diye söze başlayıp soru yöneltilmiştir. “Yalan Söylersem Ne Olur?” isimli hikâye ile ilgili Ö5, “Benim Halil Efe’ye bir sorum olacak...” şeklinde soru yöneltebilmiştir.

Eleştirel düşünme/örnek ya da karşı örnek verme basamağında Ö1, “Beklemeyi Sevmeyen Tavşan” isimli hikâyede “Sabretmek nedir” sorusuna “Mesela biz bir şey ettik yani elma ağacı diyelim hemen o büyümeden olgunlaşmadan meyvesini yiyemeyiz, sabretmeliyiz.” şeklinde bir örnek vermiştir. Ö4, “Yalan Söylersem Ne Olur” isimli hikâyede “İyi bir niyetle yalan söylenebilir mi?” sorusuna “Öğretmenim bir tane hikâye var orada. Güvercinleri olan birisi var. Birisi de şöyle demiş: “Güvercinin kuyruğu yakarsan her gün yumurtlar. O da gerçek zannetmiş ama şaka yapıyormuş. Öğretmenim sonra güvercinlerin kuyruğu yakmasın mı? Hava da uçuşuyorlarmış kuyrukları yanarken yazık olmuş öğretmenim. Burada kötü bir niyet var, şaka yaptığını söyleyebilirdi.” şeklinde bir örnek durum paylaşmıştır. Ö5, ilk değerlendirmede bir örnek ile anlatımı güçlendiremez iken “Yalan Söylersem Ne Olur?” isimli hikâye ile ilgili “Her şart ve durumda dürüst olmak mümkün müdür?” sorusuna “Mesela öğretmenim burada bir tane kadın öldü. Onun da kocası yaşlıydı ve üzüntüden aklı gitmiş. Eşini sorup duruyordu. Nerede diyordu. Biz de dedik ki öğretmenim diğer odada dedik. Öldü desek, bir anda bir şey olabilirdi” şeklinde bir örnek durumla açıklama getirmiştir.

Eleştirel düşünme/ayırım yapma basamağında Ö2, “Huysuz Uğurböceği” isimli hikâyede sorulan soruya “Öğretmenim ‘her zaman saygılı olur muyum’ diye sordunuz ya bu mümkün değildir. Her durumda saygılı olmalıyız ama anlayışlı olamayız...” şeklinde devam eden ifadesinde saygılı olma ve anlayışlı olma kavramları arasında bir ayırım yapmıştır. Ö5, “Beklemeyi Sevmeyen Tavşan” isimli hikâyede “Can sıkıntısı, üzüntü mü demektir?” sorusuna “Can sıkıntısı, dışarıda yağmur yağıyor diyelim. Evde de ödevlerimiz bitti, kitabımızı da okuduk. Ne yapacağımızı bilmiyoruz öğretmenim. Boş boş oturuyoruz o zaman canımız sıkılır. Bir yakınımız vefat ettiğinde üzülürüz.” şeklinde kavramlar arasında ayrımı ifade etmiştir.

Eleştirel düşünme/farklı bakış açılarına sahip olma basamağında Ö2, “Keşke Benden Bir Tane Daha Olsa” isimli hikâyede “Leo ne kadar çok çalışırsa çalışsın işleri bitmiyordu. Leo hakkında ne düşünürsünüz?” sorusuna bütün arkadaşlarının aksine “Öğretmenim o tembeldir. İşleri bitmiyor ya çalışkan olsa hızlıca yapar işlerini hemen bitirir.” Şeklinde farklı bir yorum getirmiştir. Ö3, “Hoş geldiniz” isimli hikâyede sorulan soruya diğer arkadaşları “...yardım etmeliler...” cevabını verirken “Zaten kutup ayıları orada yaşayamaz. Çünkü orası kumlu ve sıcak olduğu için kutup ayıları buzda yaşıyor. Yani yardım etmesinler” şeklindeki düşüncesini ifade edebilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Süreç Tablosu

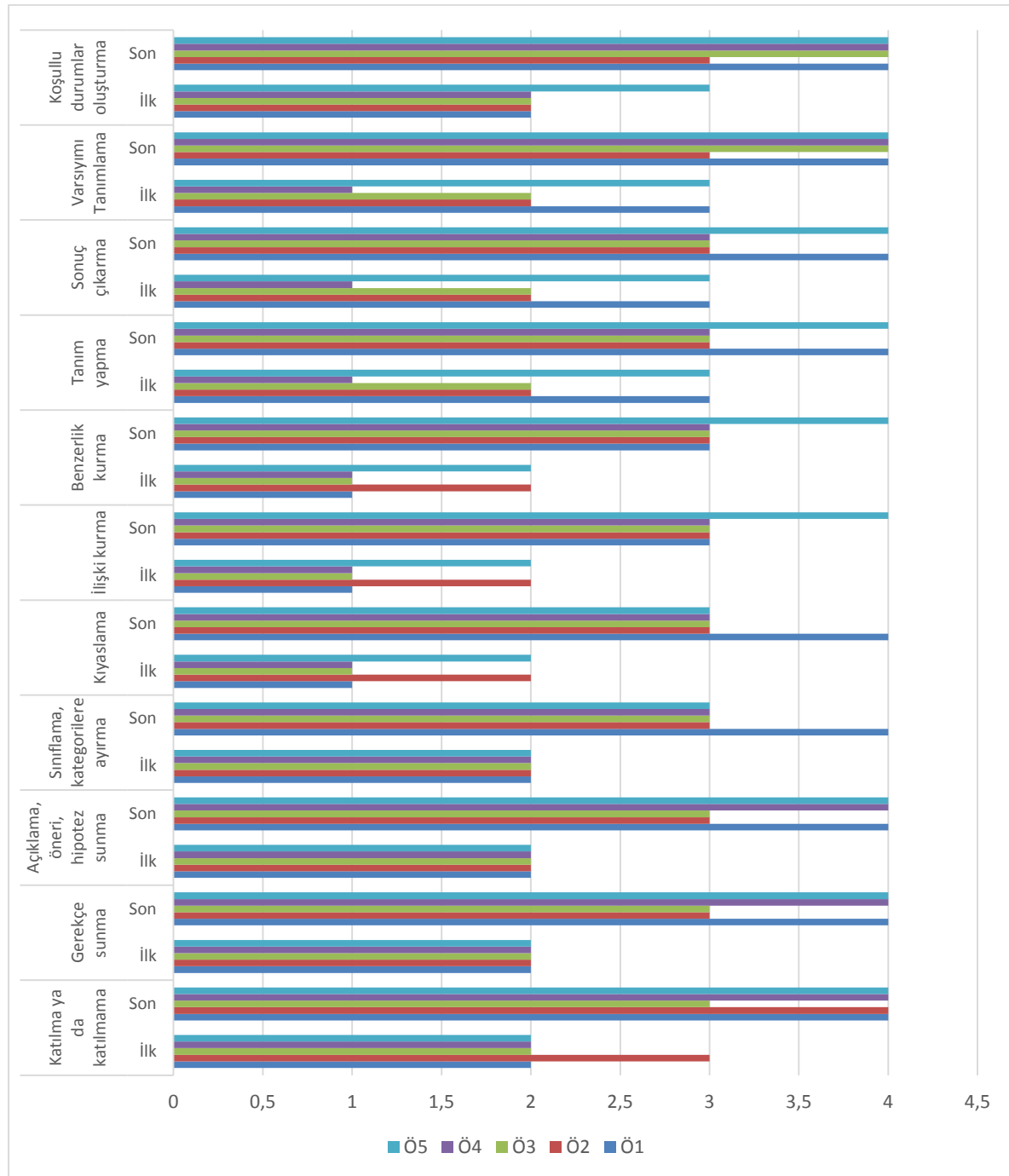
Eleştirel Düşünme	Hafta 1	Hafta 2	Hafta 3	Hafta 4	Hafta 5	Hafta 6	Hafta 7	Hafta 8	Hafta 9	Hafta 10
Ö1	10	11	15	19	18	18	18	17	18	18
Ö2	7	9	11	11	15	18	15	15	15	16
Ö3	5	10	12	16	13	16	19	18	16	15
Ö4	6	6	10	7	12	16	18	18	17	17
Ö5	11	9	18	16	18	18	19	18	20	18

Tablo 7’de öğrencilerin eleştirel düşünme basamağının alt becerilerinden her uygulama sonrası aldıkları toplam puanlar verilmiştir. Tabloya bakıldığında öğrencilerin eleştirel düşünmenin alt basamaklarında süreç içinde olumlu gelişim gösterdikleri görülmektedir.

4.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın yaratıcı düşünme boyutunda öğrencilere katkısına ait bulgular bu bölümde verilmiştir. Yaratıcı düşünme becerisine ait alt basamaklardaki beceriler; katılma ya da katılmama, gerekçe sunma, açıklama-öneri-hipotez sunma, sınıflama, kategorilere ayırma kıyaslama, ilişki kurma, benzerlik kurma, tanım yapma, sonuç çıkarma, varsayımı tanımlama, koşullu durumlar oluşturma becerileridir. Bu becerilerdeki öğrencilerin gelişim süreci tabloları ve bu becerilere örnek teşkil edebilecek öne çıkan ifadeler yer verilmiştir.

Tablo 8.Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Gelişim Süreci

Tablo 8’de görüldüğü gibi, öğrenciler süreç boyunca yaratıcı düşünme basamaklarında gelişim göstermiştir. Tabloda yaratıcı düşünmenin alt basamaklarında öğrencilerin ilk değerlendirme ve son değerlendirme puanları yer almaktadır. İlk değerlendirmeleri ve son değerlendirme puanları arasında pozitif anlamda bir değişiklik vardır.

Yaratıcı düşünme/katılma ya da katılmama basamağında ilk uygulamalarda Ö1 ve Ö2 “Halil Efe’nin fikrine katılıyorum.” “Cemile’ye katılıyorum” şeklinde fikirlere katıldıklarını

belirtirken son hafta “Yalan Söylersem Ne Olur” hikâyesinde Ö2 “Halil Efe’ye katılıyorum. Şaka hayvanlara zarar vermiş yani şaka söylememeli, doğadaki hayvanlara zarar vermemeliydi.” şeklinde katılıp katılmadığını gerekçesiyle birlikte ifade edebilmiştir.

Yaratıcı düşünme/ açıklama, öneri, hipotez sunma basamağında “Akıllı Tilkinin Masalı” isimli hikâyede Ö5, “Öğretmenim mesela saklambaç oynuyorlardır bütün oyunlarda hile yapıyordur. Arkadaşları, bu yüzden onu sevmiyor olabilir ve onun yanına gelmezler.” şeklinde bir açıklama ve öneri sunmuştur. Yine “Akıllı Tilkinin Masalı” isimli hikâyede kolaylaştırıcı ve öğrenciler arasında şöyle bir diyalog geçmiştir.

Kolaylaştırıcı: Tam burada ben de size bir şey sormak istiyorum Sevgi nasıl bir şeydir?

Ö5: insanları birbirine bağlayan bir şeydir.

Ö3: içimizden gelen bir şeydir, iyi bir şeydir.

Ö2: Birbirimizi sevmek birbirimizi hiç üzmemektir.

...

Ö1: Öğretmenim herkesin bağ kurduğu için, sevgi bir bağlıdır. Evet, arkadaşlıktır, bir bağlıdır.

Öğrencilerin soru karşısında birbirlerinden farklı açıklamalar yaptıkları özgün bir şekilde tartışmaya katıldıkları görülmüştür. “Bekçi Amos’un Hastalandığı Gün” isimli hikâyede Ö2, “Öğretmenim arkadaşlarımla birlikte oynarken eğleniyoruz. Ama onlarla sadece eğlenmek için arkadaşlık etmememiz gerekir” şeklinde bir öneri sunmuştur. Yine aynı hikâyede kolaylaştırıcı ve öğrenciler arasında şöyle bir diyalog geçmiştir.

Kolaylaştırıcı: Sizce hikâyenin bundan sonraki bölümünde ne olmuş olabilir?

Ö3: Öğretmenim oradaki yani hayvanat bahçesinin müdürü onu arayıp işe neden gelmedin diyebilir.

Ö2: Öğretmenim Amos hani hasta ya ona birisi ona sen çalışma bugün ben senin işini yaparım diyebilir.

Bu ifadelerde öğrenciler durum üzerine hipotezlerini ifade etmişlerdir.

Yaratıcı düşünme/ sınıflama, kategorilere ayırma basamağında “Akıllı Tilkinin Masalı” isimli hikâyede Ö2, “Cemile’ye katılıyorum çünkü daha fazla arkadaşımızla oynayarak daha çok eğleniyoruz. Evet sadece sevdiğimiz bir kişiyle değil hep birlikte bir şeyler yaptığımızda daha çok eğleniriz” şeklinde bir sınıflama yapmıştır. Aynı hikâyede Ö3, “Öğretmenim herkesi sevmek zorundayız. Onlar da bizim arkadaşımız. Çünkü aynı sınıftaysak sevmek zorundayız istesek de istemesek de aynı sınıftayız” ifadesiyle durumu sınıflamıştır. “Bekçi Amos’un

Hastalandığı Gün” isimli hikâyede kolaylaştırıcı ve öğrenciler arasında şöyle bir diyalog geçmiştir.

Kolaylaştırıcı: Arkadaş olmanın şartları nelerdir?

Ö3: Öğretmenim onlar düştüğünde onlarla kaldırmak, onlarla eğlenmek, birbirlerine yardım etmek, birbirlerine iyi davranmak

Ö2: Öğretmenim dürüst olmak. Bir şey bir şey olduğunda onu haber vermektir.

Ö5: Dürüst olmak, iyi olmak, sevgi ve saygılı olmak.

Ö4: Birbirine saygılı olmak, dürüst olmak ve yalan söylememek.

Ö2: Öğretmenim bir şey daha ekliyorum kalbi iyiye onunla oyun oynamak sonra da bir şeyler paylaşmak.

Öğrenciler, ifadelerinde arkadaşlık kavramını farklı açılardan sınıflamışlar ve bu durumu özetlemişlerdir.

Yaratıcı düşünme/ kıyaslama basamağında Ö1, “Yalan Söylersem Ne Olur” hikâyesinde “Dürüstlük güzel bir şey ama o kişi üzülmeyin diye yalan söylemek de güzel olabilir öğretmenim.” ifadesiyle dürüstlük ve yalan söylemeyi kendi içinde karşılaştırmıştır. Ö2, “Keşke Benden Bir Tane Daha Olsa” isimli hikâyede şunları söylemiştir; “Yapılacak işler listesinde hayal kurmak olabilir ama rüya görmek olamaz öğretmenim. Hayal kurarken çalışabiliriz ama rüya görürken çalışamayız öğretmenim. Rüya çalışsak bile gerçekte çalışıyor olmayız öğretmenim. Hayal kurmak bizim isteğimize bağlıdır, rüyayı uykumuzda istemesek bile görürüz.” Bu ifadesinde hayal ve rüya kavramlarını kıyaslamış ve farkını anlatmaya çalışmıştır.

Yaratıcı düşünme/ ilişki kurma ve benzerlik kurma basamaklarında “Yüzyüz” isimli hikâyede kolaylaştırıcı ve Ö4 arasındaki diyalogda ise günlük yaşam arasında ilişki kurabildiğini göstermektedir.

Kolaylaştırıcı: Çocuklar okuduğumuz bölümü özetleyecek olursak Yüzyüz’ün bütün ailesini ton balığı yakaladıktan sonra tek başına kaçmış. Ailesiyle yaşadığı yerden uzaklaştıkça hayatında hiç görmediği güzellikte varlıklar görmeye başlamış. Gökkuşağı renginde bir denizanası ya da ıstakoz, bir yılan balığı, rengârenk balıklar görmüş ve görmeye de devam ediyormuş. Şimdi burada size sormak istediğim şey Yüzyüz ailesiyle yaşadığı yere geri mi dönsün yoksa bu denizin dibindeki güzellikleri görmeye ve gezmeye devam mı etsin?

...

Ö4: Öğretmenim deprem oldu ya bir çocuk dışarıda oyun oynuyormuş diye duydum. Ama evin çok uzağındaymış. Depremde annesi babası hayatını kaybettiği için öğretmenim o çocuk bir daha oraya gitmez. Hatta bu ülkede hiç durmaz çünkü deprem tehlikesi olabilir diye korkar ve başka bir yere gider.

Yaratıcı düşünme/ tanım yapma basamağında “Yüzyüz” isimli hikâyede Ö3, Ö4 ve Ö5 “Vatan nedir” sorusu karşısında kendilerine ait deneyim ve ön bilgiden yola çıkarak tanımlarını yapabilmışlerdir.

Kolaylaştırıcı: Yüzyüz için vatan ne demektir? Vatan nedir?

Ö5 Balıklarla her gün sularda birlikte yaşadığı her yer Yüzyüz’ün vatanıdır.

Ö3: Yaşadığı yer değil onun doğduğu büyüdüğü yer vatanıdır.

Ö4: Öğretmenim annesinin babasının yanı herkes için vatandır.

Yaratıcı düşünme/ sonuç çıkarma basamağında Akıllı Tilkinin Masalı isimli hikâyede Ö1, “Tekrar düşünüp arkadaşımın yanına giderim. Kim başlattıysa özür dilemek lazım Özür dilemek sevgiyi tamir eder.” şeklinde sevgi kavramını ile ilgili bir sonuca varmıştır. Yine Akıllı Tilkinin Masalı isimli hikâyede Ö2, “Öğretmenim mesela arkadaşının başka bir yere gittiğinde diğer arkadaşlarıyla oynuyorsunuz. Yalnız kalmamak için herkesi sevmek zorundayız.” şeklinde bir çıkarımda bulunmuştur. “Bekçi Amos’un Hastalandığı Gün” isimli hikâyede Ö3, “Öğretmenim bir arkadaşımız bize incittiğinde bizim de onu incitmemiz bir işe yaramaz.” şeklinde bir sonuç çıkarmıştır. “Hoşgeldiniz” isimli hikâyede kolaylaştırıcı ve öğrenciler arasında şöyle bir diyalog geçmiştir.

Kolaylaştırıcı: Hatice Sena arkadaşımız kutup ayları maymunlara yardım etsin. Çünkü kendileri de aynı şeyleri yaşamışlardır. Evsiz kalmak üzereydiler ve o gün boğulabilirlerdi. Kendileri de aynı şeyleri, yaşadıkları için yardım etsinler dedi. Bu fikre katılıyor musunuz?

Ö4: Yani kendi yaşadığımız sıkıntıyı başka birinde gördüğümüzde yardım etmek zorundayız. Öğretmenim bizim çektiğimiz sıkıntıyı başka biri aynı acıyı çekmesinler diye yardım etmeliyiz.

Ö1: Aynı acıları çekmelerini istemezler. Bu yüzden yardım etsinler. Hem birlikte vakit geçirirler.

Bu ifadeler öğrencilerin arkadaşlarının verdiği cevap üzerinden sonuca vardıklarını göstermektedir.

Yaratıcı düşünme/ varsayımı tanımlama basamağında “Bir Kabuğu Paylaşmak” isimli

hikâyede kolaylaştırıcı karşıt görüş ortaya çıkarmak için hayali muhalif yaratma tekniğini kullanmış yani bir varsayım üzerinden hareket ederek bir soru yöneltmiş ve Ö4 ve Ö5 bir varsayım üzerine kendi görüşlerinin aksine görüş bildirmişlerdir:

Ö4: Katılıyorum hepsi hepsinin de evi sayılır.

Ö5: Hepsinin sayılır. Orada su birikintisinde her canlı yaşıyorsa boş bir yer yoksa herkes yaşayabilir. Hepsi birlikte yaşayabilir.

Kolaylaştırıcı: Peki şimdi diyelim ki sınıfımıza birisi geldi. Biz ona da aynı soruyu sorduk. Bu deniz kabuğu hangisinin evi sayılır dedik. O da yengecin evi sayılır şeklinde bir cevap verdi. Neden böyle bir şey söylemiş olabilir?

Ö5: İlk bulan kişi yengeç olduğu için yengeç evidir diyebilir.

Ö4: Çünkü önce yengeç bulduğu için sadece yengecin evi sayılabilir.

Varsayımı tanımlama basamağında yine aynı şekilde hayali muhalif tekniğinin kullanıldığı “Yalan Söylersem Ne Olur?” isimli hikâyede kolaylaştırıcı ve Ö3 arasında geçen diyalogda bir varsayım üzerinden öğrenci kendi görüşünün aksine bir fikir ortaya atmıştır:

Kolaylaştırıcı: Her durumda kesinlikle ve kesinlikle dürüst olmamız gerekir diyen birisi, sence bunu nasıl açıklar?

Ö3: O sevmediği için öyle diyebilir. Çok dürüst birisidir ama mesela biri ona yalan söylemiştir kandırmıştır. Yani daha öncesinde dolandırılmış olabilir, kandırılmış olabilir.

Yaratıcı düşünme/koşullu durumlar oluşturma basamağında “Bekçi Amos’un Hastalandığı Gün” isimli hikâyede Ö1, sorulan soruya “Özgürlerse gidebilirler. Hapiste yani kafeste olduklarını bilmiyoruz belki özgürlerse ziyarete gitmiş olabilirler.” şeklinde bir koşula göre durumu değerlendirmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin Yaratıcı Düşünme Süreç Tablosu

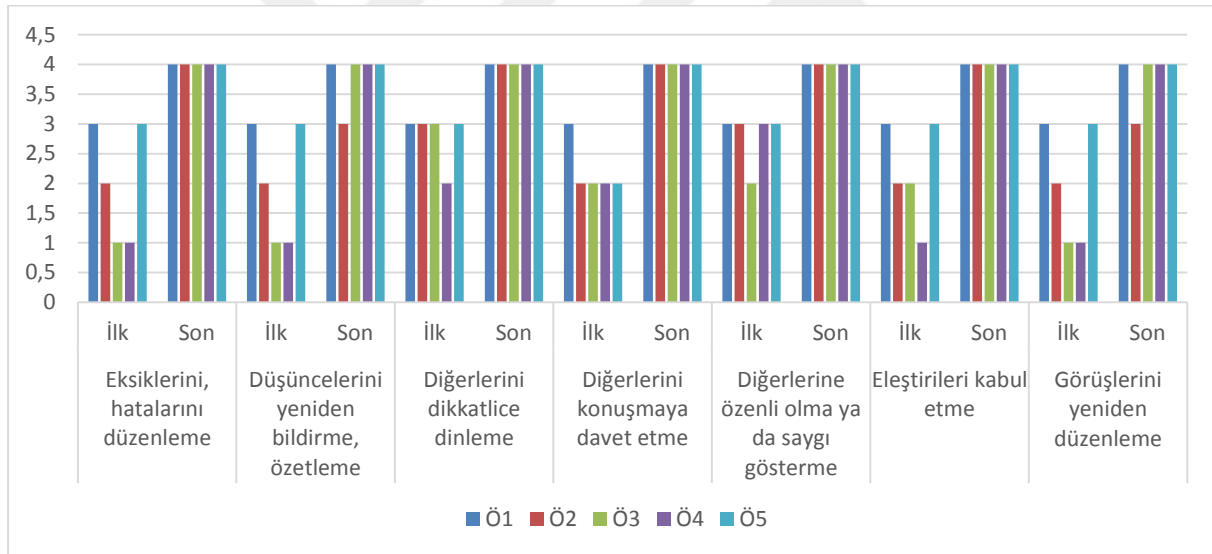
Yaratıcı Düşünme	Hafta 1	Hafta 2	Hafta 3	Hafta 4	Hafta 5	Hafta 6	Hafta 7	Hafta 8	Hafta 9	Hafta 10
Ö1	22	29	31	37	38	36	36	36	40	42
Ö2	23	23	33	34	44	34	44	34	34	34
Ö3	19	27	26	26	32	33	35	41	34	36
Ö4	16	18	23	30	27	37	35	39	40	38
Ö5	26	26	35	34	37	36	37	40	44	42

Tablo 9’da öğrencilerin yaratıcı düşünme basamağının alt becerilerinden her uygulama sonrası aldıkları toplam puanlar verilmiştir. Tabloya bakıldığında öğrencilerin yaratıcı düşünmenin alt basamaklarında süreç içinde olumlu gelişim gösterdikleri görülmektedir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın özenli düşünme boyutunda öğrencilere katkısına ait bulgular bu bölümde verilmiştir. Özenli düşünme becerisine ait alt basamaklardaki beceriler; eksiklerini hatalarını düzenleme, düşüncelerini yeniden bildirme özetleme, diğerlerini dikkatlice dinleme, diğerlerini konuşmaya davet etme, diğerlerine özenli olma, saygı gösterme, eleştirileri kabul etme, görüşlerini yeniden düzenleme becerileridir. Bu becerilerdeki öğrencilerin gelişim süreci tabloları ve bu becerilere örnek teşkil edebilecek öne çıkan ifadeler yer verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Özenli Düşünme Gelişim Süreci

Tablo 10’da görüldüğü gibi, öğrenciler, süreç boyunca özenli düşünme basamaklarında gelişim göstermiştir. Tabloda özenli düşünmenin alt basamaklarında öğrencilerin ilk değerlendirme ve son değerlendirme puanları yer almaktadır.

Özenli düşünme/eksiklerini hatalarını düzenleme basamağında “Bir Kabuğu Paylaşmak” isimli hikâyede Ö1, “Öğretmenim soruyu anlamadım hangisi terk etmiş tekrar edebilir misiniz?” ve Ö2, “Öğretmenim pek anlamadım da soruyu.” Şeklinde eksik olduğu noktayı tespit edip tamamlamaya çalışmıştır.

Özenli düşünme/ düşüncelerini yeniden bildirme, özetleme basamağında Ö1 ve kolaylaştırıcı arasında şu şekilde bir diyalog geçmiştir.

Ö1: Evet yardım etmeliyiz

Kolaylaştırıcı: Yani her şart ve durumda başkalarına yardım edebiliriz diyorsun. Doğru mu anladım?

Ö1: Herkese her şartta yardım etmeliyiz. Bir köpek aç kaldı ekmek vermeliyiz. Sonra birisinin evi filan yoksa evimize davet etmeliyiz.

Özenli düşünme/ diğerlerini dikkatlice dinleme basamağında öğrencilerin 10 haftalık programda 2 defa kolaylaştırıcı tarafından “Birbirimizi dikkatle dinleyelim” şeklinde uyarıda bulunulmuştur. Ayrıca öğrencilerin “... katılıyorum/ katılmıyorum” ifadeleri “... kişiye soru sorabilir miyim?..” ifadeleri diğerlerini dikkatlice dinlediklerine yönelik bulgulardır.

Özenli düşünme/ diğerlerini konuşmaya davet etme basamağında, Ö5 “Yalan Söylersem Ne Olur” hikâyesinde “Benim Halil Efe’ye bir sorum olacak. Ama Cemile'nin dediği gibi...” şeklinde devam eden ifadesinde arkadaşlarını konuşmaya davet etmiş, iletişim kurmuştur.

Özenli düşünme/ diğerlerine özenli olma, saygı gösterme basamağında, “Huysuz Uğurböceği” isimli hikâyede Ö1, “Bir şey söyleyeceğim. Melek’in söylediğine bir şey daha ekleyebilir miyim? ...” şeklinde özenli bir ifadeyle arkadaşının eksik olduğu kısmı tamamlamaya çalışmıştır. “İki Bana Bir Sana” isimli hikâyede Ö2, “Medine Merve şöyle mi demek istedi? ...” şeklinde başlayan ifadesinde saygılı bir şekilde arkadaşının cümlesini özetleyerek onu anlayamadığını ifade etmiştir.

Özenli düşünme/ eleştirileri kabul etme basamağında “İki Bana Bir Sana” isimli hikâyede Ö1 ve Ö5 arasında şöyle bir diyalog geçmiştir.

Ö1: Ya da gelincik iki tane yesin o daha çok a c ıkmış.

Kolaylaştırıcı: Yani daha çok aç olan bugünlük daha fazla yiyebilir. Yani adaletli paylaşım ihtiyaçlara göre değişir mi diyorsun?

Ö1: Evet.

Ö5: Ben Cemile’ye soru sormak istiyorum. İyi de bilmiyorlar ki belki de yarın iki tane bile bulamayacaklar, yiyemeyecekler. Onun için eşit paylaşımlar daha adaletli olmaz mı?

Kolaylaştırıcı: Cemile sana bir eleştiri getirdi arkadaşın belki yarın hiç mantar bulamayacaklar dedi. Ne düşünürsün bu konuda?

Ö1: Hatice'nin fikrine katılıyorum. Fikrimi değiştiriyorum eşit paylaşmalılar.

Burada arkadaşının sorusu üzerine Ö1 durumu kabul edip fikrini değiştirdiğini ifade etmiştir.

Özenli düşünme/ görüşlerini yeniden düzenleme basamağında Ö1 “Yüzyüz” hikâyesinde “Öğretmenim bir şey söyleyeceğim. O kadar küçük bir yer değil ki yani. Ben öyle demek istemedim...” şeklinde devam eden ifadesinde yanlış anlaşıldığını fark etmiş ve düşüncelerini yeniden düzenleyerek tekrardan ifade etmiştir. “İki Bana Bir Sana” isimli hikâyede Ö5, “Öğretmenim galiba fikrim değişti. Adaletli olmaz, adaletli olması için ...” şeklinde devam eden ifadesinde fikrini değiştirdiğini ve yeni durumda görüşlerini tekrardan ifade etmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin Özenli Düşünme Süreç Tablosu

Özenli Düşünme	Hafta 1	Hafta 2	Hafta 3	Hafta 4	Hafta 5	Hafta 6	Hafta 7	Hafta 8	Hafta 9	Hafta 10
Ö1	21	25	28	28	28	28	28	28	28	28
Ö2	16	20	20	20	22	28	25	26	25	26
Ö3	12	19	25	25	18	28	28	27	28	28
Ö4	11	11	15	15	18	28	27	28	28	28
Ö5	20	21	27	26	28	28	28	28	28	28

Tablo 11’de öğrencilerin özenli düşünme basamağının alt becerilerinden her uygulama sonrası aldıkları toplam puanlar verilmiştir. Tabloya bakıldığında öğrencilerin özenli düşünmenin alt basamaklarında süreç içinde olumlu gelişim gösterdikleri görülmektedir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular

Araştırmanın değerler eğitimi boyutundaki bulgulara bu bölümde yer verilmiştir. Çalışmada 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler programında yer alan 10 tane kök değer üzerinden bir program oluşturulmuştur. Bu değerler; sevgi, dostluk, yardımseverlik sorumluluk, adalet, sabır, özdenetim, vatanseverlik saygı ve dürüstlüktür. Uygulama süresince bu değerlere yönelik hikâyeler seçilmiş ve sorular bu değerlerin derinleştirilmesine yönelik hazırlanmıştır.

Tablo 12. Değerlerin Ele Alındığı Haftalarda Tekrarlanma Sıklıkları

Değer	Sıklık
Sevgi	8
Dostluk	4
Yardımseverlik	28
Sorumluluk	3
Adalet	18
Sabır	8
Özdenetim	1
Vatanseverlik	11
Saygı	21
Dürüstlük	19

Tablo 12’de değerlerin ele alındığı sıralama ve soruşturma esnasında değerlerin kaç defa tekrar edildiği verilmiştir. Örneğin adalet değerinin ele alındığı 5. haftada “İki Bana Bir Sana” isimli hikâyenin soruşturulması sırasında öğrencileri 18 defa adalet kelimesini tekrar etmiştir. Tabloya göre değerlerin işlendiği haftalarda en az tekrar edilen kavramlar özdenetim, sorumluluk ve dostluk; en çok tekrar edilen kavramlar yardımseverlik, saygı ve dürüstlüktür. Ayrıca değerlerin ele alındığı haftaların dışındaki soruşturmalara transfer edildiği görülmüştür. Örneğin ilk hafta “Akıllı Tilkinin Masalı” isimli hikâyede sevgi değeri sorgulanmış sonraki dostluk, yardımseverlik, sorumluluk, saygı değerlerinin sorgulanması sırasında sevgi değerini yansıtan açıklamalar ve örnekler gelmiştir.

Özdenetim değerinin ele alındığı “Keşke Benden Bir Tane Daha Olsa” isimli hikâyede özdenetim kavramı 1 defa tekrarlanmış soruşturma yine özdenetimle ilgili olabilecek planlı olma ve boş zaman kavramlarına doğru yönelmiştir. Ö4 hikâyede “Öğretmenim biz okuldan geldik diyelim. Öğretmenimiz bize ödev verdi diyelim. Yaptıktan sonra kitabımızı okuduktan sonra dersimizi de çalıştıktan sonra da boş zamanı kalmıştır. Yani her şeyi yaptıktan sonra kalan zaman boş zaman demektir.” şeklinde boş zaman kavramını açıklamış. İfadesinin devamında “Bence öğretmenim sadece oyun oynamak yerine başka şeyler öğrenebilirim. Yani kitap okur, ödevlerime çalışırım. Onlarla değerlendirebilirim” şeklinde zamanını değerlendirmek için fikirler öne sürmüştür. Sorumluluk değerinin ele alındığı “Bir Kabağı Paylaşmak” isimli hikâyede sorumluluk kavramı 4 kez tekrarlanmış topluluktan iş birliği kavramı öne çıkmış ve iş birliğine yönelik sorumluluklar hakkında açıklamalar gelmiştir. Ö3 “Öğretmenim toplu olarak evde herkese bir iş verilmeli. Mesela annem çamaşırları

sepete atarken biz evin tozunu alabiliriz. Babam evde ekmek bittiyse ekmek almaya gitmeli.” şeklinde devam eden ifadesinde evdeki sorumlulukları ve iş birliğine örnekler vermiştir. Dostluk değerinin ele alındığı “Bekçi Amos’un Hastalandığı Gün” isimli hikâyede dostluk kavramı 4 yerde tekrarlanmış bunula birlikte arkadaşlık, sevgi, özenli davranma gibi kavramlar soruşturmada sıklıkla tekrarlanmıştır. “Dost olmanın şartları nelerdir?” sorusu üzerine topluluktan şu cevaplar gelmiştir:

Ö3: Onlar düştüğünde onlarla kaldırmak, onlarla eğlenmek, birbirlerine yardım etmek, birbirlerine iyi davranmak

Ö5: Dürüst olmak, iyi olmak, sevgi ve saygılı olmak.

Ö2: Kalbi iyiye onunla oyun oynamak sonra da bir şeyler paylaşmak.

Yardımseverlik değerinin ele alındığı “Hoş geldiniz” isimli hikâyede yardımseverlik kavramı 28 kez tekrar edilmiş ve topluluktan yardım etmek ve yardım etmemekle ilgili açıklamalar gelmiştir. Ö5, hikâyede yardım edip etmeme sorusuyla ilgili “Yardım etsinler. Onlar da susuz kalabilirler, yemek yok, yiyecek yok, ev de yok fırtına çıkar, aynı şey ineklerin de başına gelebilir.” şeklinde açıklama yaparken Ö1, “Zaten kutup ayıları orada yaşayamaz. Çünkü orası kumluk olduğu için kutup ayıları buzullarda yaşıyor. Yani yardım etmesinler.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Saygı değerinin ele alındığı “Huysuz Uğurböceği” isimli hikâyede saygı kavramı 21 defa tekrar edilmiştir saygı kavramı ile birlikte anlayış ve hoşgörü kavramları tekrarlanmıştır. Saygılı olma durumu ile ilgili öğrencilerden şu açıklamalar gelmiştir:

Ö2: Öğretmenim her zaman saygılı olur muyum dediniz ya mümkün değildir. Her durumda saygılı olmalıyız ama anlayışlı olamayız.

Ö3: O zaman her durumda saygılı, anlayışlı olamayız

Ö1: Mümkün değildir. Ben mesela bana biri çok kötü bir şey dese ya da iftira atsa ben kızarım yani saygılı olamam.

Dürüstlük değerinin incelendiği “Yalan Söylersem Ne Olur” isimli hikâyede dürüstlük kavramı 19 kez tekrarlanmış bununla birlikte yalan kavramı 35 kez tekrarlanmıştır. Her şart ve koşulda dürüst olma durumu hakkında Ö5, “Mesela bir kadını ameliyat olacaktır veya Allah korusun ölecektir. Büyükler ona da hayır ölmeyeceksin filan diyebiliyor. Yani yalan söylemek bazen iyi niyetle olabilir.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Ö2, “Değildir, her an dürüst olmak mümkün değildir...” şeklinde devam eden ifadesinde dürüstlük ve yalan kavramlarıyla ilgili açıklamasına yer vermiştir.

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA

5.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Tartışma

Araştırmanın uygulama sürecinde öğrencilerin birbirlerine soru sorma, örnekler vererek cevapları destekleme ya da fikirleri çürütme, farklı bakış açılarını açıkça belirtme, kavramlar arası ayırım yapma noktalarında gelişme gösterdikleri anlaşılmıştır. Soru sorma, ayırım yapma, akıl yürütme basamaklarında ilk puanlarının diğer basamaklara göre daha düşük olduğu saptanmış ve gelişmenin bu basamaklarda daha fazla olduğu görülmüştür. Toplam puanlara bakıldığında Ö4 isimli öğrencinin haftalara göre puan farkı diğerlerinden fazladır. Bu durum öğrencinin sınıf seviyesi ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir.

Lipman'a (2003) göre eleştirel düşünme ölçütlere dayalı olarak düşünme, bağlam üzerine düşünme, akıl yürütme gibi süreçleri kapsar. Bu çalışmada eleştirel düşünme becerileri teması altında soru sorma, örnek ya da karşı örnek verme, ayırım yapma, akıl yürütme ve farklı bakış açılarına sahip olma alt becerilerine yer verilmiştir. Çocuklar için felsefe, çocuklarda akıl yürütme ve analitik düşünme becerilerini harekete geçirir (Lone, 2013).

Demirtaş, Karadağ ve Gülenç (2018) yaptıkları çalışmada öğrencilerin soru sorma ve cevapların niteliğinin arttığı bulgusuna ulaşmışlardır. Bu sonuç tarafımızdan elde edilen araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Öğrencilerin süreç içinde birbirlerine soru sorma, cevap verirken örnek ya da karşı örneklerle anlatımlarını güçlendirdiği görülmüştür.

Akkocaoğlu Çayır (2015) ve Türksöy (2020) yaptıkları araştırma ile çocuklar için felsefenin eleştirel düşünme kapasitesini artırdığı sonucuna ulaşmışlardır, bu bulgular, araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

5.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Tartışma

Öğrencilerin ilk ve son puanlarına bakıldığında gerekçe sunma, kıyaslama, ilişki kurma, benzerlik kurma basamaklarında daha fazla gelişim gösterdikleri görülmüştür. Araştırma süresince öğrenciler ilk uygulamalardan sonra birbirlerinin fikirlerine katılıp katılmama durumlarını ifade etmeyi ve bunun sadece fikirlere katılma olduğunu kişisel bir anlam taşımadığını öğrenmişlerdir. Fikirlerini sunarken giderek daha fazla gerekçe ve açıklamaya yer verdikleri görülmüştür. İlişki kurma basamağında kavramlar arası ya da sorular arası ilişkileri belirtmişlerdir. Bunun yanında önceki uygulamaların kavramları ile dikeyde ilişki kurma

durumları da olmuştur. Tanım yapma basamağında sorulan sorulara kendi öznel tanımlarını yapabilmiş aynı zamanda farklı farklı tanımların doğru ya da yanlış şekilde ayırt etmek yerine fikirlerin çoğalmasına odaklanmışlardır. Toplam puanlarındaki ilerlemeye bakıldığında Ö1 ve Ö4'ün daha fazla ilerleme gösterdiği söylenebilir. Sınıf seviyeleri farklı olan öğrencilerin birbirine yakın gelişim göstermesi yaş seviyesi dışında başka değişkenlerin buna sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrenciler yaratıcı düşünme teması alt becerilerinde diğer alanlara nispeten daha az gelişim göstermişlerdir. Bu durum öğrencilerin ön öğrenmeleri, yaş ya da bulundukları sınıf ortamı gibi farklı değişkenlere ya da programın süresi, uygulama sıklığı gibi uygulayıcıya yönelik durumlarla ilgili olabilir.

Fisher'a (2001) göre yaratıcı düşünme; yeni fikirler üretme, hipotez ve öneriler, hayal gücünü öne sürme, alternatif açıklama ve fikirler sunma çabasıdır. Sormaz Ögüt'e (2019) göre, yaratıcılık beklenmedik şekilde fikir ya da ürünler ortaya çıkarma, problemler karşısında alternatif çözümler, benzeri olmayan yeni düşünceler ya da var olan düşüncelerden yeni düşünce üretmektir. Bu çalışmada yaratıcılık becerileri teması altında katılma ya da katılmama, gerekçe sunma, açıklama-öneri-hipotez sunma, sınıflama, kategorilere ayırma kıyaslama, ilişki kurma, benzerlik kurma, tanım yapma, sonuç çıkarma, varsayımı tanımlama, koşullu durumlar oluşturma durumlarına yer verilmiştir.

Pekkarakaş'ın (2020) çocuklar için felsefe eğitiminin öğrencilerin yaratıcılık becerileri üzerinde etkili olduğu bulgusu ile araştırma sonuçları örtüşmektedir. Ayrıca Akan (2022) araştırmasında Hayat Bilgisi öğretiminde çocuklar için felsefe etkinliklerinin yaratıcı düşünme becerisi üzerindeki olumlu etkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Cullen (2016) yaptığı çalışmada çocuklar için felsefe uygulamalarının eleştirel, yaratıcı, özenli ve işbirlikçi düşünme becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğu bulgularına ulaşmıştır. Çalışma bu anlamda benzer sonuçlar taşımaktadır.

5.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Tartışma

Araştırmanın uygulama boyutunda öğrencilerin özen gösterme ve değer verme konusunda oldukça gelişme gösterdikleri görülmüştür. Diğer temalar ile arasındaki bu fark öğrencilerin 3 yıldır birleştirilmiş sınıfta aynı kişilerle iletişim halinde olmaları ve arkadaşlık etmeleri durumuna bağlı olabilir. İlk ve son puanlara bakıldığında en çok ilerlemenin eksiklerini hatalarını düzenleme, düşüncelerini yeniden bildirme özetleme, görüşlerini yeniden düzenleme basamaklarında olduğu görülmektedir. Diğer basamaklarda öğrenciler ilk puanlamada da iyi durumda oldukları söylenebilir. Toplam puanlara bakıldığında Ö3 ve Ö4

diğer öğrencilerden daha fazla gelişim göstermişlerdir. Yaş seviyeleri farklı olan öğrenciler yine bu durumda farklı değişkenlerin etkili olduğu sonucunu akla getirir. Bununla birlikte bütün öğrenciler az da olsa gelişim sağlamıştır. Öğrenciler soruşturmalar boyunca kendilerine yapılan eleştirileri fikir boyutunda ele alıp kişiselleştirmeden cevaplamışlardır. Görüşlerini gelen fikirler kapsamında esnek bir şekilde değiştirip geliştirebilmişlerdir. Birbirlerine karşı saygı çerçevesinde iletişim kurmuşlardır. Kolaylaştırıcının dikkati toplama , konuyu özetleme ya da ikincil sorular sorma gereği giderek ortadan kalkmıştır.

Araştırmalarda kısaca iyi düşünme, doğru düşünme olarak tanımlanan özenli düşünmenin boyutlarını Lipman (2003) şu şekilde belirtmiştir;

- Takdir edici düşünme; değer veren, saygı duyan
- Duygusal düşünme; seven, koruyan, cesaret veren
- Etkin düşünme; katılımcı, aktif olan
- Normatif düşünme; kesin olduğu kabul edilen
- Empatik düşünme; içselleştiren, başkasının gözünden bakabilen

Bu çalışmada özenli düşünme becerisine ait alt basamaklardaki beceriler; eksiklerini hatalarını düzenleme, düşüncelerini yeniden bildirme özetleme, diğerlerini dikkatlice dinleme, diğerlerini konuşmaya davet etme, diğerlerine özenli olma, saygı gösterme, eleştirileri kabul etme, görüşlerini yeniden düzenleme becerileridir.

Trickey ve Topping (2014) çocuklar için felsefede diyalogun rolünü ortaya koymayı amaçladıkları araştırmalarında, açık uçlu soruların kullanımda ve sınıf diyaloglarına katılımda artış, gerekçe sunmada gelişme bulgularına ulaşmışlardır. Akkocaoğlu Çayır (2015) yaptığı çalışmada sorun çözme ve tartışma kurallarını öğrenme açısından özenli düşünme becerisine olumlu katkısı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Turhan (2021) yaptığı çalışmada çocuklar için felsefe eğitiminin ilkökul 3. sınıf öğrencilerinin özenli düşünme becerilerinde olumlu gelişim sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Kısa sürede çocuklar için felsefe uygulamalarının eleştirel, yaratıcı, özenli ve işbirlikçi düşünme becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir. Cullen (2016) yaptığı çalışmada çocuklar için felsefe uygulamalarının eleştirel, yaratıcı, özenli ve işbirlikçi düşünme becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğu bulgularına ulaşmıştır. Bu araştırmalarla, yapılan çalışmanın sonuçları uyum göstermektedir.

5.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Tartışma

Bu çalışmada birleştirilmiş sınıflarda Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programının ortak olduğu kök değerler üzerinden çocuklar için felsefe uygulaması sınırlandırılmıştır. Ancak

bu alanda yapılan çalışmalar ile benzer sonuçlar taşıdığı gözlemlenmiştir. Uygulama boyunca değerleri derinlemesine tartışan öğrenciler buradaki düşüncelerini diğer uygulamalara ve derslerine yansıtmışlardır. Diğer taraftan çocuklar için felsefe ile yeni tanışan öğrencilerin sevgi, dostluk, yardımseverlik gibi olumlu kavramlarla soruşturmalara başlamaları derse katılım, felsefeye karşı istekli olma, düşüncelerini paylaşma anlamında olumlu gelişim göstermelerine yardımcı olmuştur. Öğrencilerin uygulama sırasında en az dile getirdiğı değer-kavramların sorgulandığı haftalarda dahi değerin ilgili olabileceğı farklı kavramları kullanmışlar, soruşturmalar asıl kavrama yakın şekillerde sonlanmıştır. Öğrenciler soruşturulan değerleri sonraki uygulamalara aktarabilmiştir. En çok tekrar edilen değerlerin sevgi, yardımseverlik ve drştlk olması öğrencilerin uzun süredir bir arada olması ve arkadaşlık durumları ile ilgili olabilir. İletişim ve etkileşimin önceden beri devam etmesi araştırmayı bu anlamda desteklemiş olabilir. Okur (2008) alışmasında, çocuklar için felsefe programının iş birliğı, kendini kontrol ve atılğanlık sosyal becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğunu vurgulamıştır. Çocuklar için felsefenin vurgu yaptığı iş birlikçi düşünme ve özenli düşünme becerileri de sosyal beceriler içerisinde yer alır. Sormaz ğt (2019) alışmasında çocuklar için felsefenin etik boyutta faydalarını ve küçük yaşlardan itibaren değer yargılar kazandıracağını belirtmiştir.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları ile birlikte araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik öneriler bu bölümde yer almaktadır.

6.1. Sonuç

Çocuklar için felsefe kazanımları ve felsefi düşünme becerileri içinde bulunulan çağda önemli bir yer tutmaktadır. Bu kazanımlar ve beceriler Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programlarında yer alan beceriler içerisinde yer almaktadır ancak bu becerilerin geliştirilmesine yönelik bir yöntemle ve böyle bir programla öğrenciler daha önce karşılaşmamışlardır. Buna rağmen çocuklar için felsefe konusunda olumlu bir gelişme gösterdikleri araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir.

Yapılan çalışmalara bakılınca felsefi düşünme becerilerini ayrı ayrı ele almak ve kesin sınırlarla ayırmak biraz güçtür, bu yüzden farklı tanımlamalar karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada yapılan kategorilerin yanında bu beceriler bütünsel olarak ele alınabilir. Örneğin Sormaz Ögüt'e (2019) göre araştırmalarda eleştirel düşünme yaratıcı düşünmenin ön koşulu olarak kabul edilir. Lipman (2003) düşünme becerilerini eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, özenli düşünme ve işbirlikçi düşünme olarak ayırmıştır. Bunun yanında işbirlikçi düşünme kategorisine ayrıca değinmemiş bu becerinin diğer becerilerin içinde gelişeceğine vurgu yapmıştır. Araştırmada da bu sebeple işbirlikçi düşünme üzerine ayrı bir araştırma cümlesine yer verilmemiştir. Çocuklar için felsefenin bir topluluk içinde gelişmesine yapılan vurgu, işbirlikçi düşünme anlamında gelişme olduğunu göstermektedir.

Öğrenciler çocuklar için felsefe programı ile birleştirilmiş sınıf ortamında eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve özenli düşünme anlamında gelişme göstermişlerdir. Düşünme becerilerinin her bir alt basamağında genel olarak ilerleme kaydetmişlerdir. Bununla birlikte felsefi bir soruşturmanın nasıl ilerlediğini anlamışlardır. Felsefeye yönelik farkındalıkları artmıştır. İşbirliği içinde düşünme alıştırmaları yapmışlardır.

Özenli düşünme becerisinin içinde sayılabilen; diğerlerini dikkatlice ve saygılı biçimde dinleme, görüşlerini yeniden düzenleme, eksiklerini-hatalarını düzenleme, düşüncelerini yeniden bildirme- özetleme gibi konuşma becerilerindeki olumlu gelişme, bütün dersler kapsamında önemli bir ilerlemedir.

Sevgi, saygı, adalet, özdenetim gibi eğitim programlarında yer alan değerleri derinlemesine sorgulamışlar. Değerleri bireysel ve toplumsal açıdan kendi zihinlerinde yapılandırmışlardır. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde öğrendikleri bilgileri felsefe oturumlarına transfer edebilmişlerdir. Uygulamalar sırasında daha önce sorguladıkları değerleri yeni soruşturmalara transfer edebildikleri görülmüştür.

6.1.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Araştırma birleştirilmiş sınıflı 3. ve 4.sınıf öğrencileri ile tamamlanmıştır daha farklı çalışma grupları ile farklı sınıf seviyelerinde felsefe uygulamaları yapılabilir.
- Çocuklar için felsefe bu çalışmada Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programının kazanımları ile bütünleştirilmiştir, farklı derslerin programları ile bütünleştirilerek uygulanabilir.
- Araştırmada Hayat bilgisi ve Sosyal bilgiler ders programlarının değerler eğitimi kavramları boyutu ele alınmıştır, derslerin farklı kavramları ele alınarak çalışmalar yürütülebilir.
- Araştırma değerlerin sorgulanmasına yönelik farklı hikâye kitapları, masal ya da farklı uyaranlarla yürütülebilir.

6.1.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Araştırma bulguları çocuklar için felsefenin düşünme becerileri anlamında gelişimine pozitif katkı sağladığını göstermektedir. Öğretmenler bu yöntemi, sınıflarında her dersin içeriği ile bütünleştirerek kullanabilir.
- Çocuklar için felsefe okul öncesinden başlayarak her yaş grubunda uygulanabilir.
- Ders ve etkinliklerde çocuklar için felsefedeki felsefi sorular dersin farklı aşamalarında öğretmenler tarafından kullanılabilir.
- Öğretmenler bu yaklaşımı daha iyi kavramak ve ön yargılarından uzaklaşmak için yetişkinler için felsefe atölyelerine katılabilirler. Bu alanda eğitim veren kurumlardan çocuklar için felsefe uygulayıcı eğitimi alabilirler.

KAYNAKÇA

- Akan, R. (2022). *Hayat bilgisi öğretiminde çocuklar için felsefe(P4C) yaratıcı düşünme becerisi etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisi* [Doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Akgün, İ. H. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminin felsefî temelleri. R. Turan, ve K. Ulusoy (Eds.) *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 39-57). Pegem.
- Akkocaoğlu Çayır, N. (2015). *Çocuklar için felsefe eğitimi üzerine nitel bir araştırma* [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Akkocaoğlu Çayır, N. (2021). *İlkokul için uygulama örnekleriyle öğretmenler için çocuklarla felsefe (P4C) rehberi*. Pegem.
- Başerer, D. (2021). *Düşünme eğitimi*. Pegem.
- Canbaz, B. (2021). *Çıtır çıtır felsefe kitap serisinin eleştirel düşünme becerileri açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2013). Veri analizi ve sunumu. J. W. Creswell, S. B. Demir ve M. Bütün (Dü) *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* içinde (s. 181-214). Siyasal Yayın Dağıtım.
- Cullen, J. (2016). Using philosophy for children as a means of fostering high quality learning and teaching: Can using a "Questions Quadrant" help children at Key Stage 1 ask higher-order questions?. . *The STeP Journal: Student Teacher Perspectives*, 3(2), 24-34.
- Çotuksöken, B. (2013). Düşünme eğitiminin güncel durumu ve sorunları. B. Çotuksöken ve H. Tepe (Eds.), *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi* içinde (s. 33-77). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Daşdelen, K. (2021). *Dördüncü sınıf öğrencilerinde çocuklar için felsefe eğitime yönelik eleştirel düşünme becerilerinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Demirtaş, V., Karadağ, F. ve Gülenç, K. (2018). Okul öncesi dönemdeki çocukların felsefî sorgulama süreçlerinde oluşturdukları soruların düzeyi ve verdikleri cevapların niteliği: Çocuklarla felsefe eğitimi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2), 277-294.
- Deveci, H. ve Öztürk, C. (2020). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.) *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 1-40). Pegem.
- Dikmelik, E. (2022). *Sorgulayan Çocuklar Çocuklarla Felsefe Elkitabı*. Epsilon Yayınevi.

- Direk, N. (2008). *Filozof çocuk*. Pan Yayıncılık.
- Direk, N. (2017). *Çocuklarla felsefe*. Pan Yayıncılık.
- Dombaycı, M. A. ve Doğru, G. (2020). Öğretim stratejileri, yöntem ve teknikleri açısından felsefe öğretimi. F. Manav (Ed.), *Anahatlarıyla orta öğretimde felsefe grubu öğretimi* içinde (s. 53-80). Ankara: Pegem.
- Erdem, A. R. (2019). *Birleştirilmiş sınıflarda öğretim*. Anı Yayıncılık.
- Erden, M. ve Fidan, N. (1998). *Eğitime giriş*. Alkım Yayınları.
- Erdoğan, P. (2018). *Çocuklarla felsefe yaklaşımının düşünsel, tarihi ve sosyal temelleri üzerine bir inceleme* [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Ertuğrul, T. (2021). Sosyal bilgiler dersinin temelleri; ilerlemecilik ve toplu öğretim. E. Kaya (Ed.), *Sosyal bilgiler dersi ve eğitiminin tasarımı* içinde (s. 102-111). Pegem.
- Fisher, R. (2001). Philosophy in primary school; fostering thinking skills and literacy. *Reading literacy and language*, 35(2), 67-73.
- Gregory M. (2008). *Philosophy for children practitioner handbook*. USA: Institute for the Advancement of Philosophy for Children
- Günay, D. (2013). İlk ve ortaöğretimde felsefe eğitimi çalıştayı. B. Çotuksöken ve H. Tepe (Eds.), *Çocuklar için felsefe eğitimi* içinde (s. 15-31). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- İyi, S. (2003). İnsan olma bilinci kişi olma sorumluluğu. *Kaygı, Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, 2, 21-26.
- Kale, N. (2014). *Felsefiyat*. Pegem.
- Kaya, E. (2021). Sosyal bilgiler dersinin tasarım süreci. E. Kaya (Ed.), *Sosyal bilgiler dersi ve eğitiminin tasarımı* içinde (s. 2-25). Pegem.
- Kaya, N. (2020). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde çocuklar için felsefe: Bir eylem araştırması* [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Keskin, Y. (2013). Sosyal bilgilerin felsefi temelleri. K. Ulusoy ve R. Turan (Eds.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 43-70). Pegem.
- Kızıltan, Ö. (2020). Felsefe öğretiminin tarihçesi ve uygulanan felsefe dersi öğretim programlarının yapısı. F. Manav (Ed.), *Ana hatlarıyla ortaöğretimde felsefe grubu öğretimi* içinde (s. 17-52). Pegem.
- Koç, E. (2020). Felsefe öğretimine giriş. F. Manav (Ed.), *Ana hatlarıyla ortaöğretimde felsefe grubu öğretimi* içinde (s. 3-16). Pegem.
- Kuçuradi, İ. (2013). Türkiye'de felsefe eğitimi. B. Çotuksöken ve H. Tepe (Eds.), *Çocuklar için felsefe eğitimi* içinde (s. 15-31). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in Education Second Edition*. Cambridge University Press.

- Lipman, M. (2011). Philosophy for children: Some assumptions and implications. *Ethics In Progress*, 3-16.
- Lone, J. M. (2013). The philosopher as teacher philosophical sensitivity. *Metaphilosophy*, 44 (1-2), 171-186.
- Lone, J. M. (2021). *Filozof Çocuk*. G. Arıkan (Çev.) Sola Unitas.
- Mengüşoğlu, T. (1958). *Felsefeye giriş*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara.
- Okur, M. (2008). *Çocuklar için felsefe eğitim programının altı yaş grubu çocuklarının, atılganlık, işbirlii ve kendini kontrol sosyal becerileri üzerindeki etkisi*[Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Özdemir, Ö. (2021). *Felsefe sınıfı; İlkokul öğretim programıyla bütünleştirilmiş çocuklarla felsefe uygulamaları*. Nobel.
- Pekkarakaş, E. (2020). *Okul öncesi eğitim döneminde çocuklar için felsefe eğitiminin öğrencilerin yaratıcılık düzeylerine etkisi* [Yüksek lisans tezi]. İzmir Demokrasi Üniversitesi.
- Selvi, K. (2020). Felsefe ve eğitim arasındaki ilişki, bilgi ve öğrenme. G. Ekici ve M. Güven (Eds.), *Yeni öğrenme-öğretme yaklaşımları ve uygulama örnekleri içinde* (s. 2-33). Pegem.
- Sormaz Ögüt, F. (2019). *Felsefi düşünmenin önemi ve çocuklar için felsefe* [Doktora tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Sönmez, V. (2020). *Eğitim felsefesi*. Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. (2016). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Suvaroğlu, A. S., Peker, B., Peker Antebe, N. ve Tavuş, Ö. (2022). *Çocuklarla- topluluklarla felsefe okul öncesi- ilkokul- ortaokul-lise*. Mela Yayınları.
- Şahin, Ç. (2015). Birleştirilmiş sınıflara ilişkin temel bilgiler. Ç. Şahin (Ed.), *Birleştirilmiş sınıflarda öğretim içinde* (s. 1-30). Pegem.
- Şimşek, S. (2014). Geçmişten günümüze hayat bilgisi. S. Şimşek (Ed.) *Sınıf öğretmenleri ve adayları için hayat bilgisi öğretimi içinde* (s. 3-26). Anı.
- Taş, I. (2017). *Çocuklar için felsefe eğitimi programı'nın 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına etkisi* [Doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Trickey, S. ve Topping, K. (2014). The role of dialog in philosophy for children. *International Journal of Educational Research*, 63, 69-78.

- Trickey, S. ve Topping, K. J. (2004). Philosophy for children: A sistematic review. *Research Papers in Education*, 19 (3), 365-380.
- Turhan, A. (2021). *Çocuklar için felsefe eğitimi programı üçüncü sınıf uygulaması: Bir eylem araştırması* [Yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara.
- Türksoy, N. (2020). *Çocuklar için felsefe (P4C) eğitiminin ortaokul öğrencilerinin bilimsel sorgulamaya yönelik görüşlerine ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine katkısı: Bir karma yöntem araştırması* [Yüksek lisans tezi]. Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi.
- Ünal, S. (2021). *Çocuklarla ve yetişkinlerle felsefe düşünme yöntemlerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Verges, A. ve Huisman, D. (1990). *Cours de philosophie*. A. Arslan (Çev.) Edition Nathan.
- Worley, P. (2020). *Felsefe makinesi*. T. Büyükuğurlu (Çev.) Paraşüt Kitap.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 09.08.2022-83904

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
Bilim Etik Kurulu
Sosyal Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-30640013-108.01-83904
Konu : Etik Kurul İzin Belgesi

09.08.2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA
Sayın Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM
Öğretim Üyesi

İlgi : 29.07.2022 tarihli ve 1901 sayılı yazı.

"Birleştirilmiş Sınıflarda Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Uygulamaları: Bir Durum Çalışması" adlı araştırmanız Sosyal Bilimler Etik Kurulu tarafından bilimsel araştırma etiği yönünden incelendi ve değerlendirildi. Konu ile ilgili kurul görüşü ektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT
Etik Kurul Başkanı

Ek:

- 1- Dr. Emine Altunay Şam Başvuru Değerlendirme (1 Sayfa)
- 2- Etik Kurul İzni (14 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :B5F051NY04 Pin Kodu :15752

Belge Takip Adresi :
<https://turkiye.gov.tr/bd7aK=55448aD=B5F051NY048a5=83904>

Adres: Akbük Mah. Mehmet Yılmazoğlu Cad. No:7 Merkez/Amasya

Tel:0366 2600060 Faks:2600059

e-Posta: genelsekretarlik@amasya.edu.tr Web: <http://www.amasya.edu.tr/dan/etik-kurul/bilim-etik-kurulu.aspx>

Kep Adresi: amasyauniversitesi@ta01.kep.tr

İmza İçin: Songül KEÇECİ KURT

Unvanı: Etik Kurul Başkanı

Tel No: 1

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 2. Milli Eğitim Müdürlüğü İzni

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-92255297-605.01-61594255
Konu : Araştırma İzni (Şerife SEZER)

21.10.2022

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Amasya Üniversitesi Rektörlüğünün (Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı) 09.10.2022 tarihli ve E-47526769-302.08.01-94744 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığının (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21.01.2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 sayılı 2020/2 no'lu genelgesi.
c) Valilik Makamının 18.08.2022 tarihli ve E-92255297-605.01-55421644 sayılı onayı.

Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Şerife SEZER, "Birleştirilmiş Sınıflarda Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Uygulamaları: Bir Durum Çalışması" konulu çalışması kapsamında, ilimiz Yıldızeli ilçesi Şeyh Halil İlkokulunda araştırma çalışması yapmak istemektedir.

İlgi (a) yazı ekindeki çalışma; Valilik Makamının ilgi (c) onayı ile oluşturulan araştırma değerlendirme komisyonu tarafından incelenmiş olup çalışmanın, eğitim öğretimin aksatılmaması, katılımcıların izni olmadan sesim, video ve ses kayıtlarının alınmaması ve araştırma çalışmasının bitiminde, araştırma yapan kişi tarafından sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında müdürlüğümüze gönderilmesi kaydıyla, ilimiz Yıldızeli ilçesi Şeyh Halil İlkokulunda uygulanmasında bir sakınca görülmektedir.

Onaylarınıza arz ederim.

Resul ÇATAL
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
21.10.2022

Ergüven ASLAN
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Ek: Araştırma Değerlendirme
Formu (1 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres: Mahalî Yamaçgözü Bulvarı No:17 SİVAS

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meh-sivas>

Tel/Fax No : 0(346) 286 28 00

Bilgi İçin : L. DÖNÜZ

E-Posta: argus@meb.gov.tr; istatistik@meb.gov.tr

İnternet Adresi: <http://sivas.meb.gov.tr>

Uyruku : Şaf

Kayıt Adresi : meh@sa01.kap.tr

Faks:3462802948

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://www.turkiye.gov.tr> adresinden f57c-a775-3acf-8cb4-27f8 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3. Felsefi Sorular İçeren Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

FELSEFİ SORULAR İÇEREN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

“Birleştirilmiş Sınıflarda Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Uygulamaları: Bir Durum Çalışması” konu başlıklı tez çalışması çocuklar için felsefenin yöntem olarak kullanıldığı bir çalışmadır. Çocuklar için felsefe oturumları topluluk halindeki çocuklara bir uyaran bağlamında sorular yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. Haftalık görüşmeler şeklinde planlanan programda sorular haftanın değeri ve seçilen çocuk kitabına göre değişmektedir. Sorular başlangıç/ısındırma soruları ve felsefi/derinleşme soruları şeklinde hazırlanmıştır.

GÖRÜŞME SORULARI

Uyaran/Çocuk Kitabı	Değer/Kavram	Sorular
İki Bana Bir Sana	Adalet	1. Ayının gelincikten daha büyük ve iri olduğu için ondan daha çok mantar alması adaletli midir? 2. Adil paylaşım eşit paylaşım mı yoksa ihtiyaçlara göre paylaşım mıdır? 3. Adil paylaşımın ölçütü ne olabilir? 4. Adil paylaşım/adalet nedir?
Bekçi Amos’un Hastalandığı Gün	Dostluk	1. Amos arkadaşlarına özen gösteriyor mu? 2. Her arkadaşlık Amos ve arkadaşları arasındaki gibi mi olur? 3. Arkadaş ve dost olmanın şartları neler olabilir? 4. Arkadaşlık ve dostluk nedir?
Yalan Söylersem Ne Olur? /Bal Gibi Felsefe	Dürüstlük	1. Filo’nun babası, büyükannesi ile arasında geçen görüşmede sizce yalan söylemiş midir? Hediyesini beğenmediği halde beğendim demesi yalan söylemek midir? 2. Filo’nun babasının davranışı hakkında ne düşünüyorsunuz? 3. İyi bir niyetle yalan söylenebilir mi? 4. Her durumda dürüst olmak mümkün müdür?
Benden Bir Tane Daha Olsa	Özdenetim	1. Leo’nun durumu ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Ona çalışkan der misiniz?

		- İşlerini yoluna koymak için Leo'nun ne yapması gerekir? - Boş zaman geçirmek ne demektir?
Beklemeyi Sevmeyen Tavşan	Sabır	- Teo neden bu kadar hızlı hareket ediyor olabilir? - Teo'nun can sıkıntısının sebebi ne olabilir? - Teo, Tom'u beklerken neyi öğrenmiştir? - Sabretmek ne demektir? - Sabır neden gereklidir?
Huysuz Uğur Böceği	Saygı	- Huysuz uğurböceğinin davranışı hakkında ne düşünüyorsunuz? - Sevecen uğurböceğinin davranışı hakkında ne düşünüyorsunuz? - Anlayış göstermek nedir? Saygı nedir? - Her şart ve durumda çevremizdekilere saygı göstermeye devam eder miyiz?
Akıllı Tilkinin Masalı	Sevgi	- Lokum neden sevilmediğini düşünüyor? - Sevildiğimizi nasıl anlarız? - Sevgi nasıl bir şeydir? - Sevgi nedir?
Bir Kabuğu Paylaşmak	Sorumluluk	- Deniz kabuğu kimin evidir? - Neden üç hayvan birlikte yaşama kararı aldılar? Bu kararı alırken nelere dikkat ettiler? - Yengeç ve denizgülü aralarında çatışma yaşadıklarına göre sorumlu davranmışlar mıdır? - İş birliği nedir? - Sorumluluk nedir?
Yüzyüz	Vatanseverlik	- Yüzyüz derin sularda yaşadığı yerlerden uzaklaşınca neler hissetmiş olabilir? - Yüzyüz kardeşiyle yaşadığı yer de hayatına devam etmek mi yoksa denizin uzaklarındaki güzellikleri, tanımadığı canlıları görmek mi ister? Neden? - Vatan/yurt neresidir? - Vatanı üzerinde birlikte yaşamamanın ölçütü nedir?
Hoş Geldiniz	Yardımseverlik	- İnekler kutup ayılarını kabul etsin mi etmesin mi? Neden? - Kutup ayıları maymunlara yardım etsin mi etmesin mi? Neden? - Her şart ve koşulda başkalarına yardım etmeli miyiz?

**Ek 4. Araştırmacının “Çocuklar için Felsefe Kolaylaştırıcılığı”
Sertifikası**

Ek 5. Okul Öncesi Ve İlkokul Felsefe Dersi Gözlem Formu

OKUL ÖNCESİ VE İLKOKUL FELSEFE DERSİ GÖZLEM FORMU

Öğrenci:

Sınıf:

Tarih:

	Ölçütler	Çok iyi	İyi	Geliştirilmeli	Desteklenmeli
1	Soru sorma				
2	Katılma ya da katılmama				
3	Gerekçe sunma				
4	Açıklama, öneri, hipotez sunma				
5	Örnek ya da karşı örnek verme				
6	Sınıflama kategorilere ayırma				
7	Kıyaslama				
	Ayrım yapma				
	İlişki Kurma				
	Benzerlik kurma				
8	Tanım yapma				
9	Varsayımı tanımlama				
10	Sonuç çıkarma				
11	Koşullu durumlar oluşturma				
12	Akıl yürütme				
13	Eksikliklerini, hatalarını düzenleme				
14	Düşüncelerini yeniden bildirme, özetleme				
15	Farklı bakış açılarına sahip olma				
16	Diğerlerini dikkatlice dinleme				
17	Diğerlerini konuşmaya davet etme				

18	Diğerlerine özenli olma ya da saygı gösterme				
19	Eleştirileri kabul etme				
20	Görüşlerini yeniden düzenleme				

